

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران

شماره ۱۷ | دی ۱۳۹۸

تذکر

آمار و اطلاعات استفاده شده در این گزارش جدیدترین و به‌روزترین آمار و اطلاعاتی است که در زمان انتشار آن (۱۵ دی ۱۳۹۸) از منابع معتبری که در متن یا زیرنویس‌ها ذکر شده‌اند قابل دسترسی بوده است. آمار، اطلاعات و تحلیل‌های ارائه شده در این گزارش صرفاً جنبه اطلاع رسانی داشته و هیچ مسئولیت یا تعهدی را از سوی بانک خاورمیانه و یا سازمان‌ها و افراد وابسته به آن ایجاد نمی‌نماید.

فهرست مطالب

۲	اقتصاد ایران در یک نگاه
۳	۱. بخش واقعی
۶	۲. قیمت‌ها و تورم
۷	۳. تراز پرداخت‌ها
۸	۴. بازار ارز
۹	۵. متغیرهای پولی و اعتباری
۱۱	۶. وضعیت مالی دولت
۱۴	۷. بازار سرمایه
۱۵	۸. سایر تحولات

یادداشت: در این گزارش هر جا نرخ رشد متغیری ارائه شده، منظور درصد تغییر آن متغیر در دوره یا مقطع مورد بحث نسبت به دوره یا مقطع مشابه در سال قبل از آن است، مگر این که خلاف آن ذکر شده باشد. برای مثال، منظور از «رشد درآمدهای نفتی در بهار ۱۳۹۸»، درصد تغییر این درآمدها در بهار ۱۳۹۸ نسبت به بهار ۱۳۹۷ است.

نسخه الکترونیکی این گزارش و شماره‌های قبل از آن در آدرس زیر قابل دسترسی است:
<http://middleeastbank.ir/page/EconomicReports>

اقتصاد ایران در یک نگاه

شاخص	تابستان ۱۳۹۷	پاییز ۱۳۹۷	زمستان ۱۳۹۷	سال ۱۳۹۷	بهار ۱۳۹۸	تابستان ۱۳۹۸	پاییز ۱۳۹۸
مشارکت و بیکاری (درصد)							
نرخ مشارکت جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	۴۰/۹	۴۰/۵	۳۹/۵	۴۰/۵	۴۰/۶	۴۰/۸	-
نرخ بیکاری جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر	۱۲/۲	۱۱/۷	۱۲/۱	۱۲/۰	۱۰/۸	۱۰/۴	-
نرخ بیکاری جوانان ۱۵ تا ۲۴ ساله	۲۷/۲	۲۷/۰	۲۸/۱	۲۷/۷	۲۶/۵	۲۶/۱	-
نرخ رشد تولید ناخالص داخلی و زیربخش‌های آن به قیمت‌های ثابت سال ۱۳۹۰ (درصد)							
تولید ناخالص داخلی	-۱/۰	-۱۱/۴	-۸/۴	-۴/۹	-	-	-
صنایع و معادن	-۲/۷	-۲۱/۱	-۱۵/۰	-۹/۶	-	-	-
کشاورزی	-۳/۴	-۱/۸	۱/۴	-۱/۵	-	-	-
خدمات	۱/۳	-۱/۸	-۲/۱	۰/۰	-	-	-
تولید ناخالص داخلی بدون نفت	-۱/۵	-۵/۴	-۴/۱	-۲/۴	-	-	-
تشکیل سرمایه ثابت ناخالص (به قیمت بازار)	-۵/۶	-۶/۳	-۱۰/۷	-۵/۶	-	-	-
نفت (هزار بشکه در روز)							
متوسط تولید*	۳,۶۰۳	۳,۹۹۳	۲,۷۲۵	۳,۲۸۳	۲,۴۰۹	۲,۱۹۱	-
نرخ تورم نقطه‌به‌نقطه (درصد)							
رشد شاخص بهای مصرف‌کننده (۱۳۹۵=۱۰۰)	۱۹/۷	۳۵/۰	۴۳/۱	۲۶/۸	۵۱/۳	۴۱/۳	۲۷/۷
رشد شاخص بهای تولیدکننده (۱۳۹۵=۱۰۰)	۳۹/۷	۵۶/۱	۶۶/۳	۴۷/۵	۶۹/۵	۴۹/۴	-
نرخ برابری دلار آمریکا با ریال (متوسط طی دوره)							
بازار آزاد	۱۰۳,۴۳۴	۱۳۲,۷۴۸	۱۱۸,۷۸۶	۱۰۶,۲۲۹	۱۳۶,۷۶۲	۱۱۹,۳۹۵	۱۱۸,۱۷۵
رسمی	۴۲,۶۴۶	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۵۶	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰	۴۲,۰۰۰
سامانه نیما (حواله)	-	۹۴,۲۲۸	۸۸,۰۸۲	-	۹۹,۵۹۳	۱۱۳,۰۹۸	۱۰۸,۹۳۷
متغیرهای پولی و اعتباری (هزار میلیارد ریال - در انتهای دوره)							
پایه پولی	۲,۳۶۵/۵	۲,۴۳۶/۰	۲,۶۵۶/۹	۲,۶۵۶/۹	۲,۷۴۴/۳	-	-
بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی	۱,۵۰۶/۵	۱,۴۹۷/۹	۱,۳۸۱/۷	۱,۳۸۱/۷	۱,۳۴۵/۵	-	-
خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی	۸۲/۴	۱۳۲/۷	۲۹۲/۰	۲۹۲/۰	۴۱۴/۸	-	-
نقدینگی	۱۶,۷۲۳/۷	۱۷,۶۴۵/۸	۱۸,۸۲۸/۹	۱۸,۸۲۸/۹	۱۹,۷۹۹/۱	-	-
حجم پول	۲,۴۳۶/۷	۲,۴۴۶/۲	۲,۸۵۲/۳	۲,۸۵۲/۳	۳,۱۰۸/۷	-	-
سپرده‌های دیداری	۱,۹۹۱/۷	۱,۹۹۱/۲	۲,۳۰۴/۸	۲,۳۰۴/۸	۲,۶۰۶/۵	-	-
سپرده‌های غیردیداری	۱۴,۲۸۷/۰	۱۵,۱۹۹/۶	۱۵,۹۷۶/۶	۱۵,۹۷۶/۶	۱۶,۶۹۰/۴	-	-
وضعیت مالی دولت (هزار میلیارد ریال)							
درآمدها	۶۷۶/۱	۶۳۹/۴	-	-	-	-	-
درآمدهای مالیاتی	۲۲۷/۵	۲۶۷/۸	-	-	-	-	-
درآمدهای نفتی	۳۰۴/۶	۲۶۳/۶	-	-	-	-	-
سایر درآمدها	۹۴/۰	۱۰۸/۰	-	-	-	-	-
هزینه‌ها**	۷۵۸/۳	۷۱۸/۲	-	-	-	-	-
پرداخت‌های جاری	۷۲۱/۸	۶۲۹/۹	-	-	-	-	-
پرداخت‌های عمرانی	۳۹/۷	۵۴/۶	-	-	-	-	-
تراز بودجه	-۸۲/۲	-۷۸/۸	-	-	-	-	-
بورس اوراق بهادار تهران (در آخرین روز دوره)							
شاخص کل	۱۶۰,۵۳۸	۱۵۶,۰۸۳	۱۷۸,۶۵۹	۱۷۸,۶۵۹	۲۳۴,۸۷۹	۳۰۲,۱۰۴	۳۵۳,۹۹۷
شاخص مالی	۱۶۵,۳۵۹	۱۷۲,۷۱۸	۲۰۵,۲۶۶	۲۰۵,۲۶۶	۲۹۵,۱۷۹	۳۶۴,۵۷۹	۴۳۴,۷۶۷
شاخص صنعت	۱۴۶,۲۶۴	۱۴۱,۲۰۶	۱۶۱,۰۳۱	۱۶۱,۰۳۱	۲۰۹,۴۹۷	۲۷۰,۷۶۹	۳۱۶,۲۱۰
ارزش بازار (هزار میلیارد ریال)	۶,۱۲۴	۵,۹۲۴	۶,۸۳۰	۶,۸۳۰	۸,۹۲۳	۱۱,۰۴۵	۱۲,۹۱۶

مأخذ: گزارش‌های مختلف بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران و مرکز آمار ایران
* بر اساس گزارش‌های اوپک (منابع ثانویه)

** اختلاف بین کل هزینه‌ها و حاصل جمع پرداخت‌های جاری و عمرانی به دلیل تنخواه‌گردان‌های پرداخت شده است.

یادداشت: با توجه به عدم انتشار آمار جدید تراز پرداخت‌های کشور، این بخش از این جدول حذف شده است. آخرین آمار موجود از تراز پرداخت‌های کشور در بخش سوم همین گزارش ارائه شده است.

۱. بخش واقعی

است که در مقایسه با نرخ منفی ۱/۸ درصدی مدت زمان مشابه، این شاخص در نیمه نخست امسال نسبت به پارسال ۲/۳ درصد رشد داشته است. این ارقام نشان می‌دهد که در محاسبات بانک مرکزی رشد اقتصادی بدون نفت در نیمه نخست سال گذشته منفی ۱/۸ درصد بوده است. این در حالی است که در گزارش مرکز آمار این نرخ مثبت ۰/۴ درصد عنوان شده بود. با توجه به تفاوت‌هایی که در دسته‌بندی گروه نفت در گزارش‌های این دو نهاد وجود دارد و این که برخلاف بانک مرکزی، مرکز آمار پالایشگاه‌ها را نیز در بخش غیرنفتی در نظر می‌گیرد که احتمالاً تأثیر منفی بر آمار رشد غیرنفتی در آن مدت داشته‌اند، تفاوت نرخ رشد اقتصادی اعلامی مرکز آمار با گزارش منتشر نشده بانک مرکزی بسیار قابل توجه است. بنابراین می‌توان از این آمار برداشت کرد که در محاسبات بانک مرکزی، نرخ رشد بدون نفت سال گذشته از رقم منفی ۲/۴ درصد اعلامی مرکز آمار بسیاری منفی‌تر بوده و شاید همین امر دلیل توقف آماردهی از سوی بانک مرکزی شده است. نکته قابل توجه دیگر در اظهار نظر فوق، مقایسه رشد منفی سال گذشته و جمع جبری آن با رشد مثبت امسال است که در نهایت ۲/۳ درصد رشد برای آن عنوان شده است. برای روشن شدن نادرست بودن این نوع مقایسه لازم به ذکر است که در محاسبه نرخ رشد هر متغیری «سطح» آن متغیر را در دو زمان یا دوره مشخص با هم مقایسه می‌کنند و جمع جبری دو نرخ رشد در دو سال مختلف نه تنها قابل تحلیل نیست بلکه گمراه‌کننده است. پس از افت ۱/۸ درصدی در نیمه نخست سال گذشته، رشد ۰/۵ درصدی نیمه ابتدایی امسال دستاورد بزرگی محسوب نمی‌شود و در واقع نشان می‌دهد که تنها بخش کوچکی از افت پارسال جبران شده و کماکان سطح تولید ناخالص داخلی (به قیمت‌های ثابت) از دو سال قبل پایین‌تر است.

بنابر اظهارات رییس کل بانک مرکزی، رشد اقتصادی کشور در شش ماهه نخست سال ۱۳۹۸ به ۰/۵ درصد رسید. بر این اساس، در تابستان سال جاری ارزش افزوده به قیمت‌های ثابت در گروه کشاورزی ۹/۵ درصد و در گروه صنایع و معادن ۰/۴ درصد رشد داشته و در مقابل گروه خدمات با ۱/۴ درصد افت همراه بوده است که بیشتر مربوط به خدمات هتل‌داری، خدمات عمومی و رستوران‌ها می‌شود. این تنها آماری است که از سوی یک مقام رسمی کشور، آن هم به صورت غیررسمی و از طریق شبکه‌های اجتماعی منتشر شده است. از تابستان ۱۳۹۷ که بانک مرکزی از ارائه آمار حساب‌های ملی امتناع کرد، مرکز آمار ایران این مهم را به تنهایی بر عهده گرفت. با این حال و با وجود نزدیک شدن به انتهای سال ۱۳۹۸، آخرین آمار رسمی منتشر شده از سوی مرکز آمار به سال ۱۳۹۷ برمی‌گردد و پس از آن حساب‌های ملی در کشور به یک آمار محرمانه تبدیل شده است. بسیاری از تصمیمات اقتصادی بخش‌های مختلف می‌تواند از این آمار تأثیر بگیرد و انتشار شفاف و به موقع آن در جزئی‌ترین حالت ممکن، امری بسیار عادی در اقتصادهای توسعه‌یافته محسوب می‌شود. جدول ۱ آمارهای اعلام شده از سوی رییس کل بانک مرکزی را برای سال ۱۳۹۸ نشان می‌دهد.

در مقایسه مرکز آمار و بانک مرکزی، بسیاری از کارشناسان بانک مرکزی را دارای مزیت و صلاحیت بیشتری در موضوع محاسبات و انتشار حساب‌های ملی می‌دانند و در زمان وجود اختلاف قابل توجه بین آمار این دو نهاد، عمدتاً مبنای گزارش‌های بانک مرکزی قرار می‌دادند. در اظهارات اخیر رییس کل بانک مرکزی یک نکته مهم نیز در این خصوص نهفته بود. ایشان اظهار داشتند «اقتصاد بدون نفت کشور در نیمه نخست امسال مثبت نیم درصد رشد داشته

جدول ۱- نرخ رشد برخی اجزای تولید ناخالص داخلی کشور در دو فصل ابتدایی سال ۱۳۹۸

شش ماهه نخست	تابستان	بهار	
-	۹/۵	۶/۵	گروه کشاورزی
-	-	-	گروه نفت
-	۰/۴	۰/۰	گروه صنایع و معادن
-	-۱/۴	-	گروه خدمات
۰/۵	۰/۶	۰/۴	تولید ناخالص داخلی بدون نفت
-	-	-	تولید ناخالص داخلی (به قیمت بازار)

مأخذ: اظهارات رییس کل بانک مرکزی در شهریور و آذر ۱۳۹۸

سرمایه‌گذاری

راه‌اندازی واحد صنعتی مورد نظر گرفته نشده باشد و هدف استفاده از برخی مزایای احتمالی آن باشد. همچنین طی هفت ماهه نخست سال جاری، ۳ هزار و ۴۹۲ فقره پروانه بهره‌برداری (یک هزار و ۸۰۵ فقره ایجاد و یک هزار و ۶۸۷ فقره توسعه‌ای) با سرمایه‌گذاری ۲۲۷/۵ هزار میلیارد ریال و اشتغال بیش از ۵۴ هزار نفر صادر شده است.

این ارقام از لحاظ تعداد ۵/۹ درصد رشد و از لحاظ ارزش سرمایه‌گذاری ۳۷/۲ درصد افت داشته‌اند. رشد منفی سرمایه‌گذاری در این دوره نیز عمدتاً به دلیل صدور پروانه بهره‌برداری واحد نفت ستاره خلیج فارس با سرمایه‌گذاری بیش از ۱۹۰ هزار میلیارد ریال در خرداد سال گذشته بوده و بدون احتساب واحد مذکور تغییرات میزان سرمایه‌گذاری ۳۴ درصد رشد داشته است. استان تهران با سهم ۲۱/۴ درصدی، بیشترین میزان سرمایه‌گذاری و استان آذربایجان شرقی با ۳۱۳ فقره بیشترین تعداد پروانه بهره‌برداری را به خود اختصاص داده‌اند. جدول ۲ سرمایه‌گذاری‌های انجام شده برای جوازهای تأسیس صادر شده و همچنین سرمایه‌های محقق شده در پروانه‌های بهره‌برداری مجوز داده شده را در هفت ماه نخست امسال و سال گذشته نشان می‌دهد.

وزارت صنعت، معدن و تجارت در گزارش اخیر خود از عملکرد مقدماتی هفت ماهه نخست سال جاری، تعداد جوازهای صادر شده برای تأسیس در بخش صنعت را در مجموع حدود ۱۵ هزار فقره اعلام کرده که نسبت به مدت مشابه سال قبل رشد ۱۶/۷ درصدی داشته است. از این تعداد گروه محصولات غذایی و انواع آشامیدنی با یک هزار و ۹۳۰ فقره و گروه ساخت مواد و محصولات شیمیایی با یک هزار و ۷۳۵ فقره بیشترین تعداد جواز را دریافت کرده‌اند.

سرمایه‌های پیش‌بینی شده برای کل این جوازهای تأسیس صادره نیز در این مدت بیش از ۱،۶۱۵ هزار میلیارد ریال است که از این نظر نسبت به سال گذشته ۱۶/۱ درصد افت نشان می‌دهد. در گزارش مذکور عنوان شده است که این رشد منفی برای پیش‌بینی سرمایه‌گذاری به دلیل وجود یک جواز تأسیس قابل توجه ۴۱۱ هزار میلیارد ریالی (واحد پتروپالایش مکران) در شهریور سال گذشته بوده است و بدون در نظر گرفتن آن، پیش‌بینی سرمایه‌گذاری در مدت مذکور مثبت ۶/۸ درصد خواهد شد. با این حال آنچه معمولاً در عمل اتفاق می‌افتد، اختصاص کمتر سرمایه از ارقام پیش‌بینی شده است، چرا که در برخی موارد ممکن است این مجوزها از ابتدا به قصد ورود سرمایه و

جدول ۲- سرمایه مجوزهای صادره (هزار میلیارد ریال)

درصد تغییر	هفت ماهه نخست ۱۳۹۸	هفت ماهه نخست ۱۳۹۷	پیش‌بینی برای جوازهای تأسیس
-۱۶/۱	۱,۶۱۵/۷	۱,۹۲۴/۸	
-۳۷/۲	۲۲۷/۵	۳۶۲/۵	پروانه بهره‌برداری

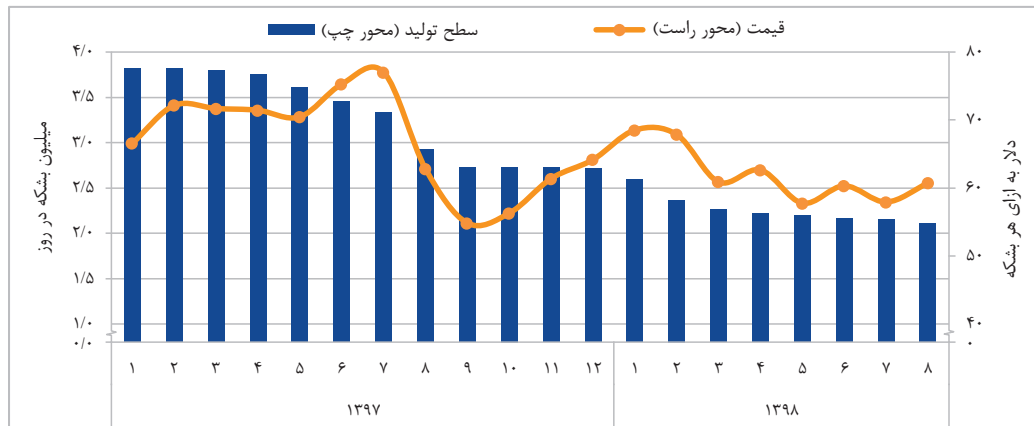
مأخذ: وزارت صنعت، معدن و تجارت، گزارش مقدماتی عملکرد ۷ ماهه اول ۱۳۹۸

نفت

خرید نفت ایران امتناع کرده است. آمار صادرات نفت هم به خصوص در یک سال اخیر کاملاً محرمانه تلقی شده و به طور رسمی آماری از آن منتشر نمی‌شود. با این حال در اصلاحیه قانون بودجه سال جاری که توسط شورای عالی هماهنگی اقتصادی، متشکل از سران قوا، به تصویب رسید، میزان صادرات نفت در سال ۱۳۹۸ به طور متوسط ۳۰۰ هزار بشکه در روز در نظر گرفته شد که به نظر می‌رسد به واقعیت نزدیک باشد. بر اساس آمارهایی که شرکت اطلاعات انرژی و ردیابی نفتکش‌ها، کپلر (Kpler)، منتشر کرده، صادرات روزانه نفت ایران در ماه نوامبر به ۲۱۳ هزار بشکه سقوط کرده است که در میان ۱۴ کشور عضو اوپک، کمترین میزان صادرات بعد از گابون و گینه است. قیمت نفت خام ایران نیز طبق آخرین آمار در آبان‌ماه به طور متوسط ۶۰/۷ دلار به ازای هر بشکه بوده که نسبت به ماه قبل از آن حدود ۵ درصد رشد و نسبت به ماه ابتدای سال جاری حدود ۱۱ درصد افت نشان می‌دهد. نمودار ۱ متوسط تولید روزانه و متوسط قیمت ماهانه نفت ایران را نشان می‌دهد.

افت تولید نفت ایران، اگرچه با سرعتی کمتر از قبل، اما همچنان در آبان‌ماه ادامه داشته است. کماکان از آمار رسمی خبری نیست و منابع داخلی با محرمانه قلمداد کردن این آمار از انتشار آن خودداری می‌کنند، در حالی که در آخرین گزارش اوپک از منابع ثانویه، تولید نفت ایران در نوامبر ۲۰۱۹ (تقریباً منطبق با آبان ۱۳۹۸) حدود ۲/۱ میلیون بشکه در روز تخمین خورده است که حتی از آمار صادرات نفت در سال‌های ۱۳۹۵ و ۱۳۹۶ به مراتب پایین‌تر است. کاهش اخیر در تولید نفت ایران از سال ۱۳۹۷ و در پی اجرایی شدن مرحله دوم تحریم‌های آمریکا و ایجاد محدودیت در صادرات آن شروع شد. این تحریم‌ها موجب کاهش یا قطع خرید نفت ایران از سوی بسیاری از کشورهای غربی و کشورهای همسایه که به طور موقت از آن معاف شده بودند نیز عمدتاً از اردیبهشت‌ماه امسال به طور کلی از ادامه خرید منع شدند. اخیراً معاون اول رئیس‌جمهور اعلام کرده که حتی کشور هند نیز از

نمودار ۱- متوسط تولید روزانه نفت خام و متوسط قیمت نفت سنگین ایران

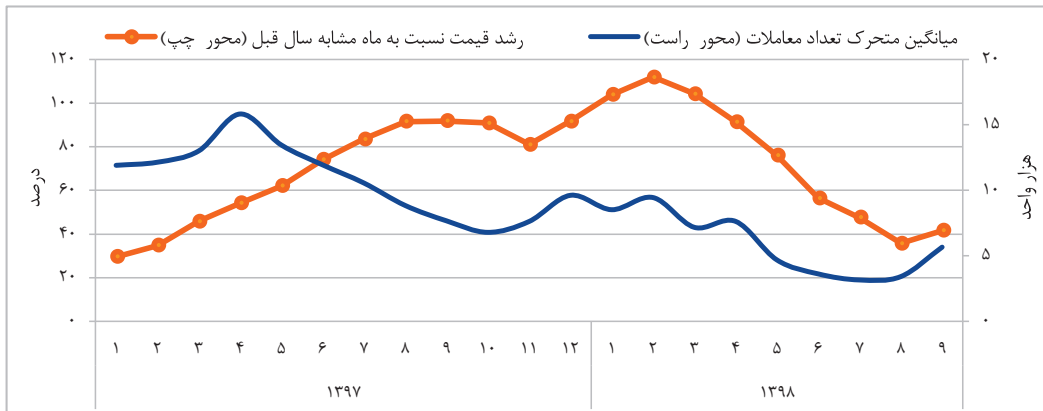
مأخذ: گزارش‌های ماهانه اوپک از بازار نفت، آمار تولید بر اساس منابع ثانویه
* داده‌های موجود در گزارش اوپک بر اساس ماه‌های میلادی بوده که در اینجا به طور تقریبی با ماه‌های شمسی جایگزین شده است.

مسکن

تعداد ۲ هزار و ۸۰۰ معامله واحد مسکونی ثبت‌شده برای شهر بورماه سال جاری، کمترین رقم ثبت‌شده در آمار در دسترس سامانه معاملات املاک و مستغلات (از ابتدای سال ۱۳۹۱) محسوب می‌شود. هرچند این معاملات در ماه‌های بعدی اندکی افزایش یافت و در آبان به ۴ هزار معامله رسید، اما قابل مقایسه با حجم معاملات سال قبل که به طور متوسط به نزدیک ۱۱ هزار معامله می‌رسید، نبود. با این حال به نظر می‌رسد انباشت بخشی از معاملات بالقوه صورت نگرفته در ماه‌های گذشته به آذرماه منتقل شده و تعداد معاملات ثبت‌شده را با ۱۳۴/۷ درصد رشد نسبت به آبان به بیش از ۹ هزار و ۵۰۰ معامله رسانده است. نمودار ۲ نرخ رشد نقطه به نقطه متوسط قیمت مسکن و همچنین میانگین متحرک سه‌ماهه تعداد معاملات ثبت‌شده در شهر تهران را از ابتدای سال ۱۳۹۷ تا انتهای پاییز امسال نشان می‌دهد. شاخص کرایه مسکن اجاری در شهر تهران که در آبان‌ماه سال جاری برای اولین بار از ابتدای سال گذشته با افت نرخ رشد مواجه شده بود، در آذرماه نیز به این روند کاهشی ادامه داد. این شاخص در ایران به طور معمول روندی هموار و رو به افزایش دارد و نرخ رشد آن از تحولات قیمت مسکن تأثیر می‌پذیرد. با شروع روند عمدتاً کاهنده قیمت واحد مسکونی در تهران، رشد نقطه به نقطه شاخص اجاره

متوسط قیمت یک متر مربع واحد مسکونی در شهر تهران در آذرماه سال جاری به بیش از ۱۳۵ میلیون ریال رسید که نسبت به ماه قبل از آن ۸/۵ درصد رشد نشان می‌دهد. این در حالی است که در سه ماه از چهار ماه قبلی (مرداد، شهریور و آبان) نرخ رشد ماهانه قیمت منفی بود و در واقع قیمت مسکن در حال ارزان‌تر شدن بود. روند صعودی قیمت مسکن که متوسط قیمت یک متر مربع واحد مسکونی در تهران را تا بیش از ۱۳۳ میلیون ریال در تیرماه افزایش داده بود، از مردادماه متوقف و حتی نزولی شد تا در آبان امسال سطح قیمت‌ها به متوسط کمتر از ۱۲۵ میلیون ریال به ازای هر مترمربع برسد. این رقم نسبت به ماه مشابه سال قبل تنها ۳۵/۸ درصد رشد نشان می‌داد، در حالی که نرخ رشد نقطه‌به‌نقطه قیمت مسکن رقم بالای ۱۱۲/۰ درصد را در اردیبهشت‌ماه امسال تجربه کرده بود. نرخ رشد نقطه به نقطه قیمت مسکن در تهران در آذرماه برای اولین بار بعد از شش ماه روند کاهنده، افزایشی شد و به ۴۱/۶ درصد رسید. افت نرخ رشد قیمت مسکن بازتابی از کاهش استقبال متقاضیان خرید از این بازار بود که خود را در افت شدید تعداد معاملات هم نشان می‌داد.

نمودار ۲- میانگین متحرک تعداد معاملات واحدهای مسکونی و رشد نقطه‌به‌نقطه قیمت آن‌ها در شهر تهران

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزارش بازار مسکن شهر تهران، شماره‌های مختلف

سن کار به بالای ۱۵ سال موجب کاهش مخرج کسر شده و در حالی که صورت تقریباً ثابت می‌ماند، مقیدار این نرخ را افزایش می‌دهد. با این حال چون جمعیت فعال تقریباً بدون تغییر می‌ماند، نرخ بیکاری تغییر چندانی پیدا نمی‌کند.^۱

بر اساس گزارش اخیر مرکز آمار، نرخ مشارکت اقتصادی در تابستان امسال با تعریف جدید به ۴۴/۹ درصد رسیده است که در مقایسه با رقم مشابه سال قبل (با تعریف یکسان) ۰/۲ واحد درصد افزایش یافته است. با در نظر گرفتن جنسیت، این افزایش تنها در نرخ مشارکت مردان دیده می‌شود و نرخ مشارکت زنان حتی کاهش یافته و از ۱۷/۸ درصد به ۱۷/۶ درصد رسیده است. نرخ بیکاری نیز با ۱/۸ واحد درصد کاهش، به ۱۰/۵ درصد رسیده که برای مردان ۸/۶ درصد و برای زنان ۱۸/۲ درصد بوده است.

با وجود کاهش نسبی نرخ بیکاری کل، سهم جوانان دارای تحصیلات عالی از کل بیکاران در این فصل نسبت به تابستان سال گذشته بیشتر شده و از ۳۹/۵ درصد در تابستان سال گذشته به ۴۳/۸ درصد در تابستان امسال رسیده است. در طرف مقابل، در این فصل جمعیت شاغل به ۲۴/۷ میلیون نفر رسیده که حدود نیمی از آن‌ها در بخش خدمات، حدود یک سوم در بخش صنعت و مابقی در بخش کشاورزی مشغول بوده‌اند. با این حال ۸/۸ درصد از کل شاغلان با وجود داشتن توانایی و تمایل به انجام کار بیشتر، شغلی با کار کمتر از ۴۴ ساعت در هفته داشته‌اند و به اصطلاح دارای اشتغال ناقص بوده‌اند. جدول ۳ برخی شاخص‌های مهم بازار کار کشور را در تابستان ۱۳۹۸ با فصل مشابه سال گذشته مقایسه می‌کند.

مسکن نیز در حال کند شدن است و از اوج ۳۴/۸ درصدی در مهر به ۳۱/۴ درصد در آبان و ۲۸/۲ درصد در آذر رسیده است.

برآیند همه این تغییرات را می‌توان این گونه خلاصه کرد که بازار مسکن کشور و به طور خاص شهر تهران، از اواخر تابستان سال جاری وارد دوره رکودی شده است. البته در آذرماه نشانه‌هایی از گرم شدن مجدد بازار مشاهده می‌شود، اما به نظر نمی‌رسد که این روند در سه ماه پایانی سال ادامه‌دار باشد. بنابراین انتظار می‌رود تا انتهای سال قیمت مسکن در شهر تهران افزایش جزئی را تجربه کند و تعداد معاملات هم از رقم ثبت‌شده در آذرماه تجاوز نکنند. در مورد شاخص اجاره‌بها نیز انتظار می‌رود روند کاهنده نرخ رشد با سرعت ملایم‌تر تا انتهای سال ادامه داشته باشد.

نیروی کار

جدیدترین گزارش مرکز آمار از نیروی کار کشور با یک تغییر اساسی در تعریف جمعیت در سن کار همراه بود. پیش از این مبنای آمارگیری و گزارش شاخص‌های اصلی نیروی کار، جمعیت ۱۰ ساله و بیشتر بود، در حالی که از گزارش تابستان ۱۳۹۸، جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر مبنای اصلی محاسبات قرار گرفته است. مرکز آمار دلیل این تغییر را تحولات اجتماعی صورت‌گرفته در زمینه سن ورود به بازار کار در سال‌های اخیر و همچنین هم‌خوانی بیشتر با آمار سایر کشورها عنوان کرده است. از آنجا که بخش عمده جمعیت بین ۱۰ تا ۱۵ سال را دانش‌آموزان تشکیل می‌دهند که جزو جمعیت فعال محسوب نمی‌شوند، در محاسبه نرخ مشارکت اقتصادی محدود کردن

جدول ۳- شاخص‌های اصلی بازار کار ایران به تفکیک جنسیت برای جمعیت ۱۵ ساله و بیشتر

	تابستان ۱۳۹۸			تابستان ۱۳۹۷		
	زن	مرد	کل	زن	مرد	کل
مشارکت اقتصادی	۱۷/۶	۷۲/۲	۴۴/۹	۱۷/۸	۷۱/۱	۴۴/۷
	۵/۴	۲۲/۲	۲۷/۶	۵/۴	۲۱/۸	۲۷/۳
بیکاری	۱۸/۲	۸/۶	۱۰/۵	۱۹/۹	۱۰/۴	۱۲/۳
	۰/۹	۱/۹	۲/۹	۱/۰	۲/۳	۳/۳
اشتغال	۱۴/۴	۶۶/۰	۴۰/۲	۱۴/۲	۶۴/۲	۳۹/۲
	۴/۴	۲۰/۳	۲۴/۸	۴/۳	۱۹/۶	۲۳/۹
اشتغال ناقص	۴/۸	۹/۶	۸/۸	۵/۳	۱۱/۱	۱۰/۱
	۰/۲	۲/۰	۲/۲	۰/۲	۲/۲	۲/۴
سهم جمعیت بیکار فارغ‌التحصیل آموزش عالی از کل بیکاران (درصد)	۶۷/۶	۳۱/۵	۴۳/۸	۶۴/۲	۲۷/۸	۳۹/۵

مأخذ: مرکز آمار ایران، چکیده نتایج طرح آمارگیری نیروی کار در تابستان ۱۳۹۸

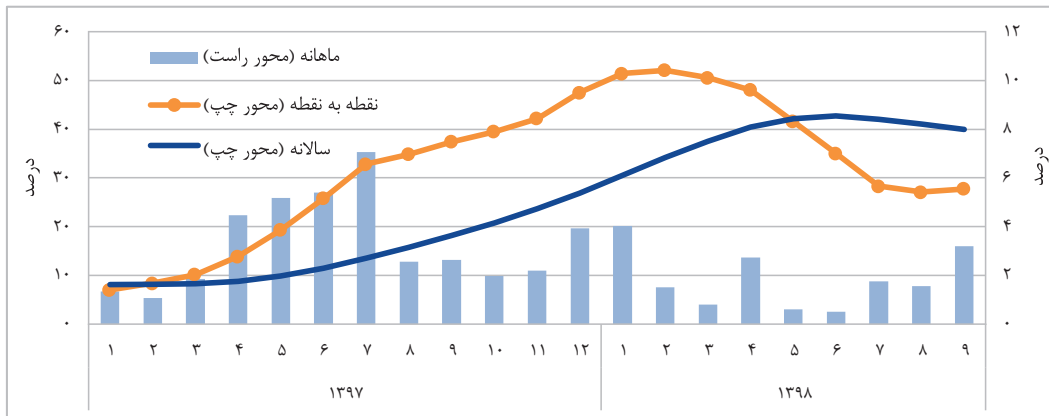
۱. نرخ بیکاری از تقسیم جمعیت بیکار (که تمایل و توانایی انجام کار دارند اما موفق به یافتن آن نمی‌شوند) به جمعیت فعال (شامل مجموع شاغلان و بیکاران) و نرخ مشارکت اقتصادی از تقسیم جمعیت فعال به کل جمعیت در سن کار به‌دست می‌آید.

۲. قیمت‌ها و تورم

پاییز امسال متوقف شد و با ۰/۷ واحد درصد افزایش نسبت به ماه قبل از آن به ۲۷/۸ درصد رسید. تورم ماهانه نیز در آذرماه یکی از بالاترین نرخ‌های خود در سال ۱۳۹۸ را تجربه کرد. افزایش ۳/۲ درصدی سطح عمومی قیمت‌ها در این ماه در حالی رقم خورد که نرخ مشابه در چهار ماه قبل از آن به ۲ درصد هم نمی‌رسید. اثر افزایش ناگهانی و قابل توجه قیمت بنزین در اواخر آبان بر انتظارات تورمی در کنار اثر افزایش قیمت ارز بر تورم آذرماه قابل توجه بود. نمودار ۳ انواع نرخ تورم مصرف‌کننده را به صورت ماهانه از ابتدای سال گذشته نشان می‌دهد.

بر اساس جدیدترین گزارش مرکز آمار ایران، شاخص قیمت مصرف‌کننده برای خانوارهای کل کشور (اعم از شهری و روستایی) در آذرماه به ۱۹۳/۸ واحد رسیده که از نرخ تورم سالانه ۴۰/۰ درصدی حکایت دارد. این رقم در مقایسه با تخمین بانک جهانی و صندوق بین‌المللی پول از تورم سال ۲۰۱۹ (به ترتیب ۳۸/۳ درصد و ۳۷/۲ درصد) اندکی پیش افتاده است. تورم سالانه که تقریباً از اوایل سال گذشته روند صعودی خود را از سر گرفته بود، با رسیدن به قله ۴۲/۷ درصدی در شهریور سال جاری، در نیمه دوم سال تغییر جهت داد و در هر سه ماه پاییز روندی کاهنده را تجربه کرد. همچنین، روند کاهشی نرخ تورم نقطه به نقطه مصرف‌کننده که از اردیبهشت‌ماه امسال شروع شده بود، در آخرین ماه

نمودار ۳- تورم شاخص قیمت مصرف‌کننده خانوارهای کشور

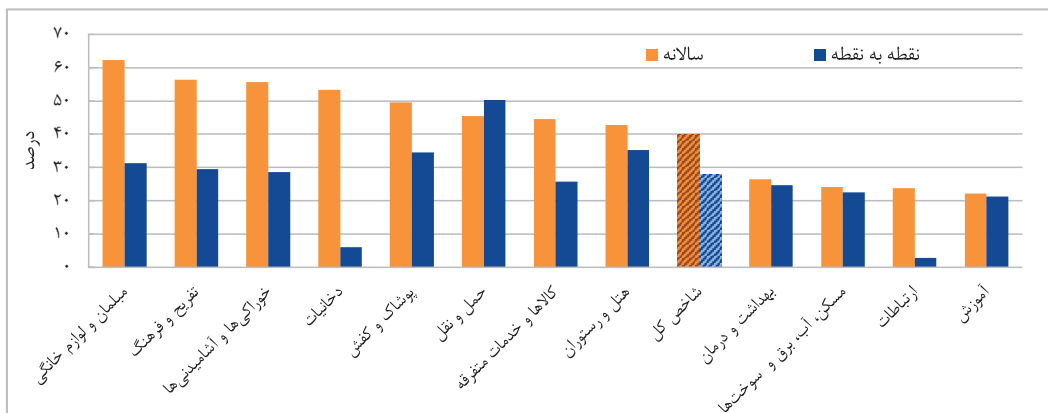

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزارش شاخص قیمت مصرف‌کننده، شماره‌های مختلف

گروه آموزش (۲۱/۳ درصد) بوده است. گروه حمل و نقل و گروه ارتباطات نیز به ترتیب با ۵۰/۲ درصد و ۲/۸ درصد به ترتیب بیشترین و کمترین نرخ تورم نقطه به نقطه را به خود اختصاص داده‌اند. در آذرماه، بر خلاف روال چند ماه قبل از آن، هیچ یک از گروه‌های اصلی نرخ تورم ماهانه منفی را تجربه نکرده است و بیشترین آن نیز به گروه حمل و نقل اختصاص دارد. جهش قابل توجه قیمت در گروه حمل و نقل عمدتاً به دلیل افزایش قیمت بنزین در اواخر آبان بوده است. گروه خوراکی‌ها و آشامیدنی‌ها نیز در این ماه با ۵۵/۷ درصد تورم سالانه، ۲۸/۷ درصد تورم نقطه به نقطه و ۴/۲ درصد تورم ماهانه همراه بوده است. در بین اجزای این گروه، سبزیجات بیشترین افزایش قیمت را داشته، در حالی که گوشت و فرآورده‌های آن با اندکی کاهش قیمت همراه بوده‌اند. نمودار ۴ تورم سالانه و نقطه به نقطه را برای ۱۲ گروه اصلی شاخص قیمت مصرف‌کننده، به ترتیب بیشترین تا کمترین نرخ سالانه، در آذر ماه نشان می‌دهد.

دامنه تغییرات نرخ تورم سالانه در آذرماه امسال برای دهک‌های مختلف هزینه‌ای از ۳۹/۶ درصد برای دهک اول تا ۴۱/۶ درصد برای دهک دهم متفاوت بوده است. این روند در تورم ماهانه برعکس بوده و سید مصرفی خانوارهای دهک اول رشد قیمتی بالاتری (۴/۱ درصد) را نسبت به سید مصرفی خانوارهای بالاترین دهک کشور (۳/۱ درصد) تجربه کرده است. همچنین بر خلاف دهک‌های بالایی، عمده افزایش قیمت سید مصرفی دهک‌های پایین‌تر مربوط به گروه خوراکی‌ها، آشامیدنی‌ها و دخانیات بوده است. برای مثال دهک اول با ۶/۹ درصد افزایش قیمت ماهانه در گروه مذکور و ۱/۶ درصد افزایش قیمت در گروه کالاهای غیرخوراکی و خدمات مواجه بوده، در حالی که این ارقام برای دهک دهم به ترتیب ۲/۹ درصد و ۳/۲ درصد بوده است. در طبقه‌بندی ۱۲ گروه اصلی کالاها و خدمات، بیشترین افزایش قیمت سالانه مربوط به گروه میلمان و وسایل خانه (۶۲/۳ درصد) و کمترین آن مربوط به

نمودار ۴- تورم شاخص قیمت مصرف‌کننده برای خانوارهای کل کشور بر حسب گروه‌های اصلی در آذر ۱۳۹۸

مأخذ: مرکز آمار ایران، گزارش شاخص بهای مصرف‌کننده، شماره‌های مختلف

۳. تراز پرداختها

مذکور مورد بررسی و تحلیل قرار گرفته است، در این شماره از تکرار آن پرهیز می‌شود. آخرین آمار موجود از تراز پرداختهای خارجی کشور در جدول ۴ نشان داده شده است.

آخرین آمار مربوط به موازنه پرداختهای خارجی کشور که در زمان تهیه این گزارش از سوی بانک مرکزی منتشر شده، به سه ماه نخست سال ۱۳۹۷ اختصاص دارد. با توجه به این که در گزارش فصلی شماره ۱۳ اجزاء گزارش

جدول ۴- جزئیات موازنه پرداختها (میلیون دلار)

بهار ۱۳۹۷	زمستان ۱۳۹۶	پاییز ۱۳۹۶	تابستان ۱۳۹۶	بهار ۱۳۹۶	
۱۱,۰۶۱	۴,۹۰۲	۳,۴۷۳	۳,۷۱۸	۳,۷۲۳	حساب جاری
۱۲,۹۸۳	۶,۳۲۷	۵,۶۴۳	۵,۶۶۷	۵,۰۵۹	حساب کالا
۲۹,۳۳۶	۲۹,۰۶۴	۲۴,۸۰۰	۲۲,۹۳۶	۲۱,۳۴۲	صادرات کالا (فوب)
۲۰,۹۸۰	۱۹,۴۴۸	۱۶,۴۶۸	۱۵,۷۳۶	۱۴,۱۶۶	صادرات نفتی
۸,۳۵۶	۹,۶۱۶	۸,۳۳۲	۷,۲۰۰	۷,۱۷۶	صادرات غیرنفتی
۱۶,۳۵۳	۲۲,۸۳۶	۱۹,۱۵۸	۱۷,۲۶۹	۱۶,۲۸۳	واردات کالا (فوب)
۶۶۶	۱,۳۲۳	۷۸۷	۳۶۱	۲۹۳	گاز و فرآورده‌های نفتی
۱۵,۶۸۶	۲۱,۵۱۳	۱۸,۳۷۱	۱۶,۹۰۸	۱۵,۹۹۰	سایر کالا
-۲,۲۷۶	-۱,۳۴۹	-۲,۵۵۷	-۲,۲۹۷	-۱,۷۱۳	حساب خدمات
۲۱۰	-۱۰۲	۲۷۰	۲۳۸	۲۶۳	حساب درآمد
۱۴۴	۱۲۶	۱۱۷	۱۱۰	۱۱۴	حساب انتقالات جاری
-۵,۲۶۳	-۷,۵۲۸	-۵,۴۹۹	-۴,۹۵۶	-۱,۳۳۸	خالص حساب سرمایه
-۱,۸۶۵	۳,۱۱۷	-۱,۰۵۲	-۲,۷۳۰	-۳,۹۷۰	اشتباهات و از قلم افتادگی
۳,۹۳۳	۴۹۱	-۳,۰۷۸	-۳,۹۶۸	-۱,۵۸۵	موازنه کل

مأخذ: بانک مرکزی ایران، نماگرهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

سطح عمومی قیمت‌های داخلی بوده است. در عین حال نسبت ارزش به وزن صادرات کشور در این مدت ۲۳/۵ درصد کمتر از مدت مشابه سال ۱۳۹۷ بوده که می‌تواند بر تشدید خام‌فروشی و ارزش افزوده کمتر کالاهای صادراتی دلالت داشته باشد.

در نتیجه تحولات تجاری کشور، مازاد ۵۰۱ میلیون دلاری تراز بازرگانی غیرنفتی گمرکی در هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۷ به کسری قابل توجه یک میلیارد و ۳۴۲ میلیون دلاری در دوره مشابه سال ۱۳۹۸ تبدیل شده است. آمار تجارت خارجی کشور در هشت ماهه نخست سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸ در جدول ۵ آمده است.

آخرین آمار تجارت خارجی منتشر شده از سوی گمرک در زمان تهیه این گزارش مربوط به هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۸ است. در این مدت ۲۲/۱ میلیون تن کالا به ارزش ۲۸/۴ میلیارد دلار به کشور وارد و ۸۸/۴ میلیون تن کالا به ارزش ۲۷/۰ میلیارد دلار از کشور صادر شده است. بنابراین واردات نسبت به دوره مشابه سال قبل از نظر وزنی ۱/۶ درصد افزایش و از نظر ارزشی ۴/۹ درصد کاهش یافته است. صادرات نیز از نظر وزنی افزایش ۱۶/۴ درصدی و از نظر ارزشی کاهش ۱۰/۹ درصدی را تجربه کرده است. این کاهش در ارزش صادرات در شرایطی که انتظار می‌رود افزایش نرخ ارز اثر افزایشی بر آن داشته باشد، عمدتاً به دلیل سیاست‌های بازرگانی دولت در راستای کنترل

جدول ۵- تجارت خارجی کشور در هشت ماهه نخست سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۳۹۸

درصد تغییرات	هشت ماهه نخست ۱۳۹۷		هشت ماهه نخست ۱۳۹۸		
	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	ارزش (میلیون دلار)	وزن (هزار تن)	
-۴/۹	۲۹,۸۳۴	۲۱,۷۸۴	۲۸,۳۸۳	۲۲,۱۲۹	واردات
-۱۰/۹	۳۰,۳۳۵	۷۵,۸۸۴	۲۷,۰۴۱	۸۸,۳۶۱	صادرات
-۳۶۷/۹	۵۰۱	۵۴,۱۰۰	-۱,۳۴۲	۶۶,۲۳۲	تراز بازرگانی غیرنفتی

مأخذ: گمرک جمهوری اسلامی ایران، گزارش آمار مقدماتی تجارت خارجی طی هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۸

جایگاه چهارم را داشت. در مجموع پنج شریک عمده صادرات ایران در هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۸ سهم ۷۳/۰ درصدی از کل صادرات کشور داشته‌اند، در حالی که این رقم برای پنج شریک عمده صادرات ایران در کل سال ۱۳۹۷ معادل ۶۶/۸ درصد بوده است.

از سوی دیگر، چین با صادرات ۷/۳ میلیارد دلار کالا به کشور در این مدت همچون سال گذشته در رتبه نخست کشورهای صادرکننده به ایران قرار دارد. سهم این کشور از کل واردات ایران از ۲۴/۱ درصد در مجموع سال ۱۳۹۷ به ۲۵/۶ درصد در هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۸ افزایش یافته است. امارات با ۵/۳ میلیارد دلار صادرات به ایران در این مدت، همچون سال گذشته در رتبه دوم شرکای وارداتی ایران قرار گرفته و سهم آن از ۱۵/۳ درصد در سال ۱۳۹۷ به ۱۸/۸ درصد در هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۸ افزایش یافته است.

ترکیه که با سهم ۶/۱ درصدی از کل واردات ایران در سال ۱۳۹۷ شریک چهارم وارداتی ایران بود، در هشت ماهه نخست سال جاری با صادرات ۳/۴ میلیارد دلار کالا به ایران، سهمی ۱۱/۹ درصدی از واردات ایران کسب کرده و در جایگاه سوم قرار گرفته است. هند اما از جایگاه سوم در سال ۱۳۹۷ به جایگاه چهارم شرکای وارداتی ایران در هشت ماهه نخست سال جاری فروافتاده، اگرچه سهم آن از ۶/۴ درصد از کل واردات ایران به ۸/۹ درصد افزایش یافته و ۲/۵ میلیارد دلار کالا در این مدت به ایران صادر کرده است.

آلمان همچون سال گذشته در جایگاه پنجم شرکای وارداتی ایران است. صادرات ۱/۴ میلیارد دلاری آلمان به ایران سهم ۴/۹ درصدی از کل واردات ایران داشته، در حالی که سهم آلمان از واردات ایران در سال ۱۳۹۷ معادل ۵/۸ درصد بوده است. در مجموع پنج شریک عمده واردات ایران در هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۸ سهم ۷۰/۰ درصدی از کل واردات کشور داشته‌اند، در حالی که این رقم برای پنج شریک عمده واردات ایران در کل سال ۱۳۹۷ معادل ۵۷/۷ درصد بوده است.

طبق گزارش بانک مرکزی، کل مانده بدهی خارجی کشور در پایان خردادماه ۱۳۹۸ معادل ۸/۷ میلیارد دلار بوده که نسبت به مدت مشابه سال گذشته ۱۶/۹ درصد کاهش یافته است. حدود ۷/۰ میلیارد دلار از این رقم مربوط به بدهی‌های میان مدت و بلندمدت است که رشد ۷/۵ درصدی را نشان می‌دهد. با این حال بدهی‌های خارجی کوتاه مدت ایران در این مدت با کاهش قابل توجه ۵۶/۸ درصدی به سطح ۱/۷ میلیارد دلار رسیده است.

متأسفانه طی چند ماه اخیر، گمرک از ارائه جزئیات تجارت خارجی کشور اجتناب کرده و بخش محصولات عمده وارداتی و صادراتی را نیز از گزارش تحلیل مقدماتی خود حذف کرده است.

در زمینه کشورهای عمده مقصد صادرات کشور، چین با واردات ۶/۸ میلیارد دلار کالا از ایران در هشت ماهه نخست سال جاری، همچون سال گذشته در صدر کشورهای واردکننده کالا از ایران با سهم ۲۵/۲ درصدی قرار گرفت. سهم چین از صادرات ایران در کل سال ۱۳۹۷ معادل ۲۰/۸ درصد بود. به این ترتیب در پی تحریم‌های آمریکا، صادرات غیرنفتی ایران (شامل محصولات پتروشیمی و میعانات گازی) تمرکز بیشتری روی چین داشته است. این مهم تا حدی به جبران کاهش واردات نفتی چین از ایران و تأمین مالی واردات ایران از چین کمک می‌کند، اگرچه ریسک تمرکز را برای ایران افزایش می‌دهد. عراق نیز همچون سال ۱۳۹۷، جایگاه دومین کشور واردکننده کالاهای ایرانی را با ۵/۷ میلیارد دلار واردات در هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۸ به خود اختصاص داده است. سهم عراق از کل صادرات ایران در هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۸ معادل ۲۱/۱ درصد و در مجموع سال ۱۳۹۷ معادل ۲۰/۱ درصد بوده است. امارات متحده عربی با واردات ۲/۹ میلیارد دلاری از ایران سهمی ۱۰/۸ درصدی را از کل صادرات ایران به خود اختصاص داده و در جایگاه سوم مقاصد صادراتی ایران قرار گرفته است. این در حالی است که سهم امارات متحده عربی از صادرات ایران در سال ۱۳۹۷ معادل ۱۳/۴ درصد و در پنج ماهه نخست سال ۱۳۹۸ معادل ۹/۴ درصد بوده است. در سه ماهه منتهی به آبان ماه سال ۱۳۹۸، صادرات غیرنفتی ایران به امارات متحده عربی رشد ۱۹/۱ درصدی نسبت به سه ماهه منتهی به مردادماه همین سال داشته، در حالی که کل صادرات کشور در همین مدت کاهش ۱/۶ درصدی را تجربه کرده است. این مهم می‌تواند از بهبود نسبی روابط تجاری دو کشور حکایت داشته باشد. ترکیه در هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۸ معادل ۲/۸ میلیارد دلار واردات کالای غیرنفتی از ایران داشته و چهارمین شریک صادراتی ایران در این مدت محسوب می‌شود. سهم ترکیه از کل صادرات ایران در این مدت ۱۰/۴ درصد بوده است، در حالی که در مجموع سال ۱۳۹۷ با سهم ۵/۳ درصدی در جایگاه ششم شرکای صادراتی ایران قرار گرفته بود. افغانستان با ۱/۵ میلیارد دلار واردات از ایران و سهم ۵/۵ درصدی در جایگاه پنجم شرکای صادراتی ایران در هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۸ است. این کشور در سال ۱۳۹۷ با سهم ۶/۶ درصدی از مجموع صادرات ایران

۴. بازار ارز

از افزایش قیمت بنزین در آبان ماه سال جاری و رویدادهای اجتماعی پس از آن، بانک مرکزی با احتیاط بیشتری در بازار ارز مداخله می‌کند. کاهش شدید درآمدهای نفتی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ به موازات تصمیم دولت برای ادامه تخصیص ارز با نرخ رسمی برای واردات کالاهای اساسی در سال مذکور، یکی دیگر از عواملی است که به این احتیاط دامن می‌زند. با وجود تصمیم دولت در خصوص کاهش ۲۵ درصدی تخصیص ارز با نرخ رسمی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۸، برآورد می‌شود که منابع حاصل از صادرات نفت حدود نیمی از ۱۰/۵ میلیارد دلار واردات برنامه‌ریزی شده کالاهای اساسی در سال ۱۳۹۹ را پوشش دهد.

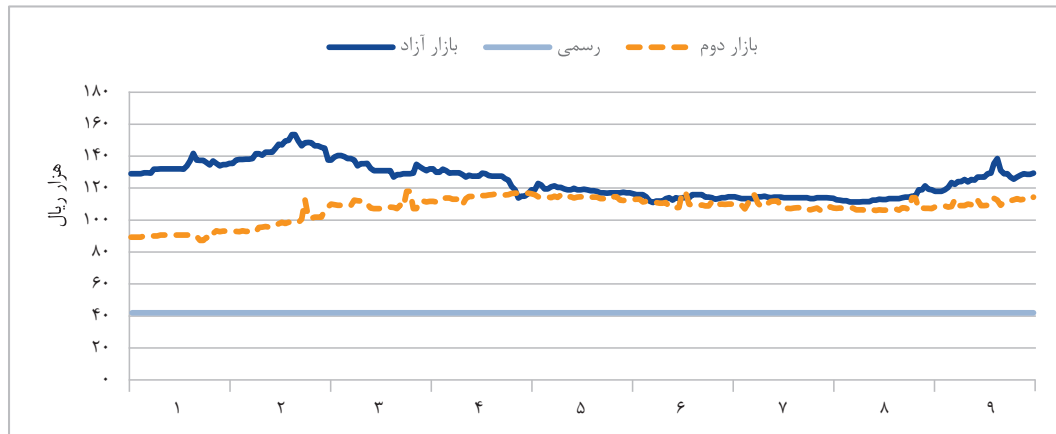
به همین دلیل می‌توان حدس زد که خالص تغییر در ذخایر خارجی بانک مرکزی از محل مداخله در بازار آزاد ارز در پاییز سال ۱۳۹۸ مثبت بوده باشد تا منابع لازم را جهت تخصیص ارز با نرخ رسمی در سال ۱۳۹۹ در اختیار داشته باشد. در شرایط فعلی اقتصاد کشور، مهمترین عاملی که در کوتاه مدت به کاهش نرخ ارز در بازار آزاد کمک قابل توجهی خواهد کرد، حذف تخصیص ارز با نرخ رسمی خواهد بود. این مهم علاوه بر حذف رانت و فساد موجود در این شیوه تخصیص ارز، به بانک مرکزی در راستای هدف کنترل تورم کمک بسیاری خواهد کرد. رییس کل بانک مرکزی در ابتدای آذر ماه و پس از افزایش نرخ ارز در بازار آزاد اظهار داشت که از ابتدای سال ۱۳۹۸ بیش از ۱۰ میلیارد دلار

ریال ایران که در تابستان سال ۱۳۹۸ در مقابل سایر واحدهای پولی بین‌المللی اندکی تقویت شده بود، در ابتدای پاییز به این روند ادامه داد، اگرچه در نیمه دوم این فصل مجدداً تضعیف شد. قیمت دلار آمریکا در بازار آزاد که در ابتدای سال ۱۳۹۸ معادل ۱۲۸/۹ هزار ریال بود و در انتهای تابستان به رقم ۱۱۳/۹ هزار ریال کاهش یافته بود، در پایان پاییز به سطح ۱۲۹/۴ هزار ریال رسید. نرخ رسمی دلار آمریکا نیز در سال ۱۳۹۸ تغییری نداشت. نرخ حواله این ارز در بازار دوم (نیما) اما روندی افزایشی در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۸ داشت. این نرخ از ۹۰/۱ هزار ریال در ابتدای سال به ۱۱۴/۴ هزار ریال در انتهای آذر رسید. نرخ حواله ارز در سامانه نیما که از ابتدای راه‌اندازی این سامانه عمدتاً کمتر از نرخ بازار آزاد و بیشتر از نرخ رسمی ارز بود، در روزهایی از تابستان حتی از نرخ بازار آزاد فراتر رفت، اما مجدداً با رشد نرخ ارز در بازار آزاد در طول پاییز، در سطحی پایین‌تر از آن قرار گرفت. رشد نرخ دلار در بازار دوم در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۸ (انتهای پاییز نسبت به ابتدای بهار) معادل ۲۷/۰ درصد بود، در حالی که نرخ رشد مشابه در بازار آزاد در همین مدت تنها ۰/۴ درصد بوده است. به طور متوسط در پاییز سال جاری نرخ دلار در برابر ریال در بازار آزاد ۱/۰ درصد کمتر از تابستان این سال و ۱۱/۰ درصد کمتر از پاییز سال قبل بوده است. نمودار ۵ قیمت دلار آمریکا را در بازار رسمی، بازار دوم و بازار آزاد در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۸ نشان می‌دهد. به نظر می‌رسد که پس

ارز در سامانه نیما و رسیدن آن به سطح بازار آزاد می‌تواند به کنترل نرخ ارز در بازار آزاد کمک شایانی کند، بدون این که اثر تورمی در اقتصاد داشته باشد. اما اصرار سیاست‌گذار ارزی به تثبیت نرخ ارز در سامانه نیما همچون چند ماه گذشته می‌تواند به افزایش نرخ ارز در بازار آزاد و متعاقباً افزایش تورم دامن بزند.

ارز با نرخ رسمی و حدود ۱۵ میلیارد دلار از طریق بازار دوم تخصیص داده شده است. افزایش نرخ ارز در سامانه نیما به بازگشت بیشتر ارز حاصل از صادرات غیرنفتی و کاهش نرخ ارز در بازار آزاد کمک کرده، اما در چند ماه اخیر مجدداً شکاف نرخ ارز در بازار آزاد و بازار دوم افزایش یافته است. این شکاف در پایان آذرماه حدود ۱۳ تا ۱۴ درصد بوده که نزدیک به شکاف موجود در ابتدای تیرماه است. افزایش نرخ

نمودار ۵- نرخ برابری دلار آمریکا بر حسب ریال در سال ۱۳۹۸

مأخذ: بانک مرکزی ایران، شبکه اطلاع رسانی طلا، سکه و ارز و پایگاه اینترنتی sanarate.ir

۵. متغیرهای پولی و اعتباری

کاهش و نسبت به زمان مشابه در سال ۱۳۹۷ با ۲۵/۴ درصد افزایش همراه بوده است. بانک‌های غیردولتی و مؤسسات اعتباری غیربانکی با سهم ۶۶/۰ درصدی بخش عمده این دارایی‌ها (بدهی‌ها) را به خود اختصاص داده‌اند و مابقی آن تقریباً به طور برابر بین بانک‌های تخصصی و همچنین تجاری دولتی تقسیم شده است. در میان اجزای این دارایی‌ها، بدهی بخش غیردولتی با ۴۳/۶ درصد بیشترین سهم را دارد که عمدتاً مانده تسهیلات پرداخت‌شده به این بخش را نشان می‌دهد و در یک سال منتهی به خرداد امسال معادل ۲۱/۹ درصد رشد داشته است. پس از آن (بدون در نظر گرفتن جزء سایر دارایی‌ها) دارایی‌های خارجی با سهم ۱۵/۳ درصد قرار دارد که با ۳۱/۳ درصد رشد، بیشترین رشد را در این مدت به ثبت رسانده است. اسکناس و مسکوک نیز که کمترین سهم را از کل دارایی‌ها دارد (سهم ۰/۴ درصدی) در این مدت تنها ۷/۴ درصد رشد داشته است. همچنین، بخش سایر دارایی‌ها با سهم قابل توجه ۲۵/۹ درصدی از مجموع، در یک سال منتهی به خرداد ۳۲/۰ درصد رشد داشته اما از ابتدای سال با ۱۴/۷ درصد کاهش روبه‌رو شده است که دلیل اصلی کاهش رقم مجموع دارایی‌ها در این مدت نیز همین جزء بوده است. در سمت بدهی‌ها، بزرگترین جزء مربوط به سپرده‌های بخش غیردولتی می‌شود که ۶۲/۴ درصد سهم دارد و در دوره مذکور ۲۵/۱ درصد رشد کرده است. در این مدت وام‌ها و سپرده‌های بخش دولتی ۱۴/۲ درصد کاهش و وام‌ها و سپرده‌های ارزی ۳۶/۳ درصد افزایش داشته‌اند. حساب سرمایه نیز که سهمی جزئی (۱/۴ درصد) از بدهی‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی را شامل می‌شود، در این دوره یک‌ساله ۵۵/۹ درصد افزایش داشته است. جدول ۶ خلاصه دارایی‌ها و بدهی‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی را به تفکیک دولتی (تجاری و تخصصی) و غیر دولتی و غیربانکی در پایان بهار ۱۳۹۸ نشان می‌دهد.

آخرین ترازنامه سیستم بانکی منتشرشده از سوی بانک مرکزی (تا زمان تهیه این گزارش) مربوط به خرداد ۱۳۹۸ است که بر اساس آن پایه پولی کشور در انتهای بهار نسبت به ابتدای امسال ۳/۳ درصد رشد داشته و به ۲,۷۴۴ هزار میلیارد ریال بالغ شده است. در یک سال منتهی به پایان بهار ۱۳۹۸، دو جزء خالص دارایی‌های خارجی بانک مرکزی و بدهی بانک‌ها به بانک مرکزی در مجموع ۱۱۸/۲ هزار میلیارد ریال کاهش داشته‌اند، اما در نتیجه ۳۴۳/۹ هزار میلیارد افزایش (کمتر منفی بودن) خالص سایر اقلام و ۳۳۲/۰ هزار میلیارد ریال افزایش خالص بدهی بخش دولتی به بانک مرکزی، ۵۵۷/۷ هزار میلیارد ریال (معادل ۲۵/۵ درصد) به پایه پولی کشور اضافه شده است. نقدینگی موجود در اقتصاد کشور در انتهای بهار امسال به مرز ۲۰,۰۰۰ هزار میلیارد ریال نزدیک شد که ۸۴ درصد آن را شبه‌پول و مابقی را پول تشکیل می‌داد. در یک سال منتهی به پایان خرداد، رشد حجم پول نزدیک به ۵۱ درصد (عمدتاً ناشی از جهش ۵۷/۶ درصدی سپرده‌های دیداری) و رشد حجم شبه‌پول حدود ۲۱ درصد بوده است که در نتیجه آن رشد ۲۵/۱ درصدی نقدینگی رقم خورده است. این مقدار رشد نقدینگی تقریباً معادل رقم مشابه در اردیبهشت‌ماه است، اما نسبت به رشد سالانه نقدینگی در انتهای خرداد سال گذشته ۴/۷ واحد درصد بیشتر بوده است. افزایش نقدینگی در این مدت عمدتاً از ناحیه پایه پولی بوده و ضریب فزاینده تقریباً در همان سطح سال گذشته، یعنی ۷/۲ بوده است. با توجه به اینکه در گزارش فصلی شماره ۱۶، جزئیات آمار نقدینگی و پایه پولی به طور مفصل شرح داده شده، در این شماره از تکرار آن پرهیز و به ارائه آمار کلی آن تا همین حد بسنده می‌شود.

مجموع دارایی‌های (بدهی‌های) بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی بدون محاسبه اقلام زیر خط در پایان خردادماه امسال به ۳۰,۹۰۵/۹ هزار میلیارد ریال رسیده که نسبت به ابتدای این سال با ۱/۹ درصد

جدول ۶- خلاصه دارایی‌ها و بدهی‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی (هزار میلیارد ریال)

شرح	مانده در پایان خرداد ۱۳۹۸	سهم بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی به تفکیک (درصد)			درصد تغییر نسبت به انتهای	
		تجاری دولتی	تخصصی دولتی	غیردولتی و غیربانکی	خرداد ۱۳۹۷	اسفند ۱۳۹۷
دارایی‌ها (به غیر از اقلام زیر خط)	۳۰,۹۰۵/۹	۱۷/۱	۱۶/۹	۶۶/۰	۲۵/۴	-۱/۹
دارایی‌های خارجی	۴,۷۱۸/۲	۱۱/۹	۲۳/۷	۶۴/۴	۳۱/۳	۴/۴
اسکناس و مسکوک	۱۲۲/۸	۴۲/۸	۹/۰	۴۸/۳	۷/۴	۳۸/۹
سپرده نزد بانک مرکزی	۲,۱۱۹/۳	۲۰/۶	۷/۲	۷۲/۲	۲۷/۲	۴/۹
بدهی بخش دولتی	۲,۴۶۶/۷	۲۸/۷	۲۴/۵	۴۶/۸	۱۴/۶	۴/۲
بدهی بخش غیردولتی	۱۳,۴۷۵/۱	۱۶/۳	۲۰/۶	۶۳/۱	۲۱/۹	۲/۷
سایر دارایی‌ها	۸,۰۰۳/۸	۱۶/۵	۶/۹	۷۶/۶	۳۲/۰	-۱۴/۷
بدهی‌ها (به غیر از اقلام زیر خط)	۳۰,۹۰۵/۹	۱۷/۱	۱۶/۹	۶۶/۰	۲۵/۴	-۱/۹
سپرده‌های بخش غیردولتی	۱۹,۲۹۶/۹	۲۰/۶	۱۰/۱	۶۹/۳	۲۵/۱	۵/۶
بدهی به بانک مرکزی	۱,۳۴۵/۵	۴/۱	۳۴/۷	۶۱/۲	-۳/۷	-۲/۶
وام‌ها و سپرده‌های بخش دولتی	۲۳۷/۸	۳۸/۹	۴۱/۸	۱۹/۳	-۱۴/۲	-۴/۸
حساب سرمایه	۴۲۱/۵	-۳۹/۹	۱۲۰/۵	۱۹/۴	۵۵/۹	۱۳/۷
وام‌ها و سپرده‌های ارزی	۳,۸۸۲/۲	۱۱/۲	۲۲/۵	۶۶/۲	۳۶/۳	۵/۴
سایر بدهی‌ها	۵,۷۲۲/۰	۱۵/۷	۲۲/۸	۶۱/۵	۲۹/۴	-۲۴/۱

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، گزیده آمارهای اقتصادی، شماره‌های مختلف

قانونی نزد بانک مرکزی مانده و بانک‌ها روی مابقی آن قدرت وام‌دهی و خلق پول داشته‌اند. بنابراین، نسبت ذخیره قانونی در این تاریخ به طور متوسط ۱۰/۳ درصد بوده است که با رقم چند سال اخیر تفاوت چندانی ندارد. در نتیجه این تحولات، نسبت مانده تسهیلات به سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی به ۷۹/۳ درصد رسیده که ۲/۰ واحد درصد کمتر از این رقم در سال گذشته است. این نسبت در سال‌های اخیر به طور تقریباً مستمر با کاهش همراه شده است. جدول ۷ جزئیات این آمار را نشان می‌دهد.

آخرین اطلاعات مربوط به منابع و مصارف بانکی در زمان تهیه این گزارش مربوط به مرداد ۱۳۹۸ می‌شود که بر اساس آن مانده تسهیلات اعطاشده سیستم بانکی در پایان این ماه به ۱۶,۰۸۹/۳ هزار میلیارد ریال و کل سپرده‌های بانک‌ها و مؤسسات اعتباری غیربانکی نیز به ۲۲,۶۳۰/۷ هزار میلیارد رسیده است. این ارقام نسبت به انتهای سال گذشته به ترتیب ۶/۶ درصد و ۹/۵ درصد و نسبت به انتهای مرداد سال گذشته ۲۰/۲ درصد و ۲۷/۴ درصد رشد داشته‌اند. از این سپرده‌ها معادل ۲,۳۳۹/۲ هزار میلیارد ریال به عنوان ذخیره

جدول ۷- مانده تسهیلات و سپرده‌های ریالی و ارزی بانک‌ها و مؤسسات اعتباری در پایان دوره

شرح	۱۳۹۵	۱۳۹۶	۱۳۹۷	مرداد ۱۳۹۸	درصد تغییر مرداد ۱۳۹۸ نسبت به	
					زمان مشابه سال گذشته	انتهای سال گذشته
تسهیلات (هزار میلیارد ریال)	۹,۸۶۶/۶	۱۲,۵۸۷/۱	۱۵,۰۹۰/۲	۱۶,۰۸۹/۳	۶/۶	۲۰/۲
سپرده‌ها (هزار میلیارد ریال)	۱۲,۷۲۸/۴	۱۶,۴۶۴/۱	۲۰,۶۷۳/۴	۲۲,۶۳۰/۷	۹/۵	۲۷/۴
سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی (هزار میلیارد ریال)	۱۱,۳۷۴/۱	۱۴,۷۴۱/۹	۱۸,۵۶۸/۳	۲۰,۲۹۱/۵	۹/۳	۲۷/۵
نسبت ذخیره قانونی (درصد)	۱۰/۶	۱۰/۵	۱۰/۲	۱۰/۳	-	-
نسبت تسهیلات به سپرده‌ها پس از کسر سپرده قانونی (درصد)	۸۶/۷	۸۵/۴	۸۱/۳	۷۹/۳	-	-

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، آمارهای بانکی

تا ۱۲ درصد از مجموع تسهیلات را شامل می‌شوند. در بین بخش‌های اقتصادی نمایش داده شده در جدول ۸ که بر اساس طبقه‌بندی ISIC دسته‌بندی شده‌اند، بیشترین مقدار تسهیلات به منظور ایجاد به بخش خدمات (۲۳۶ هزار میلیارد ریال) و بیشترین تسهیلات به منظور توسعه به بخش صنعت و معدن (۲۳۱ هزار میلیارد ریال) تعلق گرفته است.

در مجموع نیز این دو بخش به ترتیب با ۳۴/۶ درصد و ۳۰/۵ درصد بالاترین سهم از کل تسهیلات را دریافت کرده‌اند، ۱۹/۰ درصد به بخش بازرگانی اختصاص یافته و مابقی به ترتیب به کشاورزی، مسکن و سایر پرداخت شده است.

طی هشت ماهه نخست سال جاری حدود ۶/۳ میلیون فقره تسهیلات در مجموع به ارزش ۵,۳۱۳/۹ هزار میلیارد ریال توسط سیستم بانکی کشور به بخش‌های مختلف اقتصادی پرداخت شده است که در مقایسه با مدت مشابه سال قبل از لحاظ ارزشی ۲۷/۶ درصد رشد نشان می‌دهد.

تسهیلات با هدف تأمین سرمایه در گردش با ۵۳/۸ درصد (۲,۸۵۷ هزار میلیارد ریال) بیشترین سهم را از این مقدار داشته که عمده آن (۱,۱۵۶ هزار میلیارد ریال) به بخش صنعت و معدن اختصاص یافته است. پس از سرمایه در گردش، خرید کالای شخصی، ایجاد و توسعه سه هدف بعدی پرداخت تسهیلات در این مدت بوده‌اند که هر یک حدود ۱۰

جدول ۸- تسهیلات پرداختی به تفکیک بخش‌های اقتصادی و هدف از دریافت در هشت ماهه نخست سال ۱۳۹۸

کل بخش‌ها	کشاورزی		صنعت و معدن		مسکن و ساختمان		بازرگانی		خدمات		متفرقه	
	مبلغ (میلیارد ریال)	سهم از کل (درصد)	مبلغ (میلیارد ریال)	سهم از کل (درصد)	مبلغ (میلیارد ریال)	سهم از کل (درصد)	مبلغ (میلیارد ریال)	سهم از کل (درصد)	مبلغ (میلیارد ریال)	سهم از کل (درصد)	مبلغ (میلیارد ریال)	سهم از کل (درصد)
ایجاد	۹۲,۰۰۱	۲۰/۷	۱۷۲,۷۸۷	۱۰/۶	۶۰,۲۷۷	۱۵/۴	۳۹,۳۸۵	۳/۹	۲۳۶,۱۵۱	۱۲/۸	۱۵۳	۳/۷
تأمین سرمایه در گردش	۲۷۵,۲۷۲	۶۲/۰	۱,۱۵۶,۵۷۵	۷۱/۲	۱۰۰,۰۵۲	۲۵/۶	۳۷۹,۴۹۰	۳۷/۶	۹۴۲,۴۰۳	۵۱/۲	۳,۵۵۵	۸۶/۴
تعمیر	۲,۲۵۸	۰/۵	۷,۱۴۴	۰/۴	۷۹,۵۰۸	۲۰/۳	۲,۵۰۹	۰/۲	۶۱,۴۷۴	۳/۳	۵۸	۱/۴
توسعه	۴۱,۰۹۶	۹/۳	۲۳۰,۸۷۲	۱۴/۲	۱۰,۵۸۴	۲/۷	۱۱۱,۳۳۲	۱۱/۰	۱۸۱,۲۴۷	۹/۸	۲۳۵	۵/۷
خرید کالای شخصی	۷,۵۱۲	۱/۷	۳۷,۵۹۰	۲/۳	۱,۹۰۷	۰/۵	۴۵۹,۱۴۱	۴۵/۴	۱۴۸,۹۳۲	۸/۱	۶۶	۱/۶
خرید مسکن	۱,۲۳۷	۰/۳	۷,۹۹۳	۰/۵	۱۳۴,۳۶۴	۳۴/۴	۳,۸۴۸	۰/۴	۲۵,۰۶۲	۱/۴	۱۵	۰/۴
سایر	۲۴,۵۶۴	۵/۵	۱۰,۴۰۱	۰/۶	۴,۲۵۰	۱/۱	۱۴,۸۰۴	۱/۵	۲۴۵,۷۹۱	۱۲/۴	۳۴	۰/۸
جمع	۴۴۳,۹۴۱	۱۰۰/۰	۱,۶۲۳,۳۶۱	۱۰۰/۰	۳۹۰,۹۴۳	۱۰۰/۰	۱,۰۱۰,۵۰۹	۱۰۰/۰	۱,۸۴۱,۰۶۰	۱۰۰/۰	۴,۱۱۶	۱۰۰/۰

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران، برگرفته از سامانه تسهیلات و تعهدات بر اساس اطلاعات ارسالی بانک‌ها

۶. وضعیت مالی دولت

بودجه کل کشور که از دو بخش بودجه شرکت‌های دولتی و بودجه عمومی دولت تشکیل شده است، در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۳۹۸ رشد ۱۴/۰ درصدی را نشان می‌دهد که با احتساب تورم انتظاری سال بعد به طور واقعی کاهش یافته است. البته در نیمه اول سال ۱۳۹۸ و در پی نمایان شدن بیش‌برآورد قانون بودجه این سال از درآمدهای نفتی، مصوبه شورای عالی هماهنگی اقتصادی اصلاحاتی را در قانون بودجه رقم زد. به این ترتیب بودجه کل کشور در لایحه مذکور نسبت به اصلاحیه قانون بودجه سال ۱۳۹۸ رشد ۱۸/۷ درصدی را نشان می‌دهد که همچنان از تورم انتظاری سال ۱۳۹۹ کمتر است. بودجه شرکت‌های دولتی در مقایسه با قانون بودجه سال ۱۳۹۸ معادل ۱۶/۲ درصد افزایش یافته است، در حالی که بودجه عمومی دولت تنها ۸/۴ درصد افزایش را نسبت به قانون بودجه امسال نشان می‌دهد. با این حال در مقایسه با اصلاحیه قانون بودجه سال ۱۳۹۸،

لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ متأثر از کاهش شدید درآمدهای نفتی در پی تحریم‌های آمریکا، تفاوت قابل توجهی با قانون بودجه سال قبل از آن از منظر اعداد و ارقام کلان دارد، اگرچه تقریباً تهی از اعمال تغییرات ساختاری است. دولت تلاش کرده است که عمده کاهش درآمدهای نفتی را از محل استقراض و واگذاری دارایی‌های دولتی جبران کند و اصلاحات ساختاری به ویژه در سمت مصارف بودجه عمومی به چشم نمی‌خورد. برای مثال مواردی از قبیل اصلاح رابطه مالی دولت با شرکت نفت و بانک مرکزی، حذف رانت ارزی، پرداخت‌های مستقیم خزانه به ذینفع نهایی در راستای کنترل اعتبارات دستگاه‌های اجرایی و شناسایی برنامه‌های موازی و حذف برنامه‌های زائد در این لایحه در نظر گرفته نشده‌اند.

ارقام کلان لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ در مقایسه با ارقام کلان قانون بودجه سال ۱۳۹۸ از کوچک شدن اندازه نسبی دولت حکایت دارد.

جدول ۹- نمای کلی لایحه بودجه کل کشور سال ۱۳۹۹ (هزار میلیارد ریال - درصد)

مصارف		منابع					
رشد نسبت به اصلاحیه قانون ۱۳۹۸	رشد نسبت به قانون ۱۳۹۸	رشد نسبت به قانون ۱۳۹۸	رشد نسبت به اصلاحیه قانون ۱۳۹۸				
۱۸/۰	۴/۲	۳,۶۷۲	هزینه‌ها	۳۱/۶	۹/۲	۲,۶۱۱	درآمدها
۶۳/۶	۵/۲	۷۰۴	تملك دارایی‌های سرمایه‌ای	۶۴/۶	-۳۷/۶	۹۸۸	واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای
۴۸/۴	۶۰/۱	۴۷۰	تملك دارایی‌های مالی	-۲/۳	۱۴۴/۲	۱,۲۴۷	واگذاری دارایی‌های مالی
۲۵/۵	۸/۰	۴,۸۴۶	جمع مصارف عمومی	۲۵/۵	۸/۰	۴,۸۴۶	جمع منابع عمومی
۱۰/۹	۱۰/۹	۷۹۲	از محل درآمدهای اختصاصی	۱۰/۹	۱۰/۹	۷۹۲	درآمدهای اختصاصی
۲۳/۳	۸/۴	۵,۶۳۸	مصارف بودجه عمومی دولت	۲۳/۳	۸/۴	۵,۶۳۸	منابع بودجه عمومی دولت
۱۶/۲	۱۶/۲	۱۴,۸۳۹	مصارف شرکت‌های دولتی	۱۶/۲	۱۶/۲	۱۴,۸۳۹	منابع شرکت‌های دولتی
۱۸/۷	۱۴/۰	۱۹,۸۸۷	مصارف بودجه کل کشور	۱۸/۷	۱۴/۰	۱۹,۸۸۷	منابع بودجه کل کشور

مأخذ: لایحه بودجه کل کشور سال ۱۳۹۹ و قانون بودجه کل کشور سال ۱۳۹۸

حاصل از صادرات نفتی معادل ۲۰ درصد تعیین شده است که ۱۶ واحد درصد کمتر از رقم تعیین شده در برنامه ششم توسعه است. این مابه‌التفاوت ۱۶ واحد درصدی به درآمدهای نفتی دولت در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای اضافه نشده، بلکه تحت عنوان استفاده از منابع صندوق توسعه ملی در زیرمجموعه واگذاری دارایی‌های مالی گنجانده شده است. به این ترتیب در بخش درآمدهای نفتی لایحه بودجه سال ۱۳۹۹، سهم دولت از منابع حاصل از صادرات نفتی پس از کسر سهم ۱۴/۵ درصدی شرکت‌های ملی نفت و گاز و کسر سهم ۳۶ درصدی صندوق توسعه ملی، معادل ۴۹/۵ درصد در نظر گرفته شده است. فروض ضمنی این لایحه بودجه، صادرات روزانه حدود یک میلیون بشکه نفت و میعانات گازی با قیمت حدوداً ۵۰ دلار در هر بشکه است. در قانون بودجه سال ۱۳۹۸، صادرات نفت و میعانات گازی حدود ۱/۵ میلیون بشکه در روز با قیمت حدود ۵۴ دلار در هر بشکه در نظر گرفته شده بود که پس از مصوبه شورای عالی هماهنگی اقتصادی، پیش‌بینی صادرات نفت و میعانات گازی به ۳۰۰ هزار بشکه در روز کاهش یافت. جدول ۱۰ برآورد درآمدهای نفتی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ را نشان می‌دهد.

جدول ۱۰- برآورد درآمدهای نفتی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹

میلیون بشکه در روز	قیمت نفت و میعانات (دلار در هر بشکه)	کل درآمدها (میلیارد دلار)	سهم صندوق توسعه ملی (درصد)	سهم شرکت نفت یا گاز (درصد)	سهم دولت (درصد)	درآمد دولت (میلیارد دلار)
۱/۰	۵۰/۰	۱۸/۳	۳۶/۰	۱۴/۵	۴۹/۵	۹/۱
-	-	۳/۹	۳۶/۰	۱۴/۵	۴۹/۵	۱/۹
-	-	۲۲/۲	-	-	-	۱۱/۰

ماخذ: لایحه بودجه کل کشور سال ۱۳۹۹ و فروض ضمنی آن

نظر گرفته شده بود. در عین حال سهم ۱۶ واحد درصدی صندوق توسعه ملی نیز با فرض صادرات ۳۰۰ هزار بشکه‌های نفت و میعانات گازی کمتر از یک سوم ۳۰۲/۱ هزار میلیارد ریال در نظر گرفته شده در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ خواهد شد. در این شرایط مشخص نیست که آیا استفاده دولت به همین میزان کاسته خواهد شد یا صندوق مکلف است از محل سایر منابع این کسری را جبران کند. البته استفاده دولت از صندوق توسعه ملی به این موارد محدود نمی‌شود. در همین لایحه تکالیف دیگری برای صندوق توسعه ملی مشخص شده که مغایر با سیاست‌های کلی برنامه ششم توسعه است. تخصیص تسهیلات ارزی با تضمین دولت به مبلغ ۳ میلیارد و ۴۲۵ میلیون یورو (در مقایسه با رقم ۲ میلیارد و ۳۷۵ میلیون یورو در قانون بودجه سال ۱۳۹۸) به بخش‌هایی از قبیل تقویت بنیه دفاعی، آبخیزداری و آبخیزداری و صدا و سیما و همچنین تأمین سهم ۱۵ درصد تسهیلات مالی خارجی (فاینانس) از محل منابع صندوق توسعه ملی، دو تکلیف دیگر برای این صندوق در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ محسوب می‌شوند.

نکته دیگر در مورد استفاده دولت از منابع نفتی در این لایحه، گنجاندن تبصره‌ای در خصوص تسویه ۴۰۰ هزار میلیارد ریال از بدهی‌های دولت از طریق تحویل نفت خام به طلبکاران است. جالب اینجاست که منابع حاصل از این تبصره در ردیف درآمدهای نفتی دولت لحاظ نشده است. در قانون بودجه سال ۱۳۹۸ حدود ۱۰۰ هزار میلیارد ریال تسویه بدهی دولت از محل تحویل نفت خام در نظر گرفته شده و به سرجمع درآمدهای نفتی دولت اضافه شده بود. به دلایل مختلف امکان تحقق تسویه بدهی دولت از محل تحویل نفت خام وجود ندارد، اما دولت با وجود تجربه سال ۱۳۹۸، سقف تسویه بدهی از این محل را در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ چهار برابر کرده است.

در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ برای اولین بار سهم واگذاری اموال منقول و غیرمنقول دولتی در واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای بیش از درآمدهای نفتی شده است. دولت در حالی در این لایحه ۴۹۵/۵ هزار میلیارد

رشد بودجه عمومی به ۲۳/۳ درصد افزایش می‌یابد. بودجه عمومی دولت از دو بخش «منابع و مصارف عمومی» و «منابع و مصارف از محل درآمدهای اختصاصی» تشکیل شده است. درآمدهای اختصاصی توسط دستگاه‌های دولتی ایجاد شده و در همان دستگاه دولتی ایجاد کننده درآمد هزینه می‌شوند. به عبارت دیگر این درآمدها وارد منابع متمرکز خزانه‌داری نمی‌شوند و خزانه‌داری نمی‌تواند به توزیع مجدد آنها در سایر بخش‌ها بپردازد. آنچه به طور متمرکز در اختیار دولت و خزانه‌داری قرار می‌گیرد، منابع عمومی است که از سه بخش درآمدهای جاری (عمدتاً مالیات)، واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای (عمدتاً صادرات نفت و واگذاری اموال دولتی) و واگذاری دارایی‌های مالی (عمدتاً فروش اوراق بدهی) تشکیل شده است. خزانه‌داری این منابع را در سه دسته هزینه‌های جاری (عمدتاً جبران خدمات کارکنان و پرداخت‌های مربوط به صندوق‌های بازنشستگی)، تملک دارایی‌های سرمایه‌ای (پرداخت‌های عمرانی) و تملک دارایی‌های مالی (بازپرداخت بدهی‌های قبلی) به مصرف می‌رساند. جدول ۹ نمای کلی لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ را به تصویر می‌کشد.

در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ سهم صندوق توسعه ملی از درآمدهای

همچنین در نظر گرفته شده است که حدود ۱۰/۵ میلیارد دلار از کل درآمد ۱۱/۰ میلیارد دلاری نفتی دولت با نرخ رسمی (۴۲ هزار ریال به ازای هر دلار) و مابقی آن با نرخ سامانه نیما (پیش‌بینی ۸۵ هزار ریال به ازای هر دلار) تسعیر شود. به این ترتیب درآمد نفتی دولت به ۴۸۳/۰ هزار میلیارد ریال بالغ خواهد شد. با اضافه شدن برداشت دولت از سهم ۱۶ واحد درصدی صندوق توسعه ملی (معادل ۳۰۲/۱ هزار ریال تسعیر شده با نرخ سامانه نیما)، درآمدهای نفتی دولت به ۷۸۵/۱ هزار میلیارد ریال خواهد رسید که ۴۸/۷ درصد کمتر از قانون بودجه سال ۱۳۹۸ و ۴۱/۲ درصد بیشتر از اصلاحیه قانون بودجه سال ۱۳۹۸ است. لازم به ذکر است که در قانون بودجه سال ۱۳۹۸ نیز سهم صندوق توسعه ملی از درآمدهای حاصل از صادرات نفتی ۲۰ درصد در نظر گرفته شده بود. با فرض این که صادرات نفتی در سال ۱۳۹۹ تفاوت چندانی با سال ۱۳۹۸ نخواهد داشت، بیش‌برآورد درآمدهای نفتی در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ اگرچه کمتر از قانون بودجه سال ۱۳۹۸ است، اما همچنان نسبت به اصلاحیه قانون بودجه این سال که فرض واقعی‌تر صادرات روزانه ۳۰۰ هزار بشکه نفت و میعانات گازی را در نظر گرفته بود، دچار بیش‌برآورد جدی است. البته برای مقایسه درست‌تر باید در نظر داشت که در قانون بودجه سال ۱۳۹۸، منابع حاصل از فروش میعانات گازی به پتروشیمی‌های داخلی پس از کسر سهم شرکت ملی نفت (معادل ۲/۲ میلیارد دلار) جزو درآمدهای نفتی دولت محسوب می‌شد، در حالی که این منابع در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ از سرفصل درآمدهای نفتی دولت خارج شده و به منابع هدفمندی یارانه‌ها اضافه شده است. اگر صادرات نفت و میعانات گازی در سال ۱۳۹۹ معادل ۳۰۰ هزار بشکه در روز باشد، کل درآمد نفتی دولت به ۴/۶ میلیارد دلار بالغ خواهد شد و برای تأمین ۱۰/۵ میلیارد دلار واردات کالاهای اساسی با نرخ رسمی، لاجرم باید بخش دیگری از منابع صندوق توسعه ملی با نرخ رسمی تسعیر شود که بر خلاف نص این لایحه خواهد بود. در قانون بودجه سال ۱۳۹۸ برای واردات کالاهای اساسی با نرخ رسمی مبلغ ۱۴ میلیارد دلار در

ریالی دارای بار مالی برای دولت در این لایحه بودجه حدود ۹۷۰ هزار میلیارد ریال خواهد بود. در عین حال دولت در مجموع معادل ۶۲۷ هزار میلیارد ریال برای پوشش بار مالی ناشی از اوراق سرسید شده قبلی در سال ۱۳۹۹ در نظر گرفته است. معادل ۴۰۰ هزار میلیارد ریال از این رقم مربوط به بازپرداخت اصل اوراق، معادل ۱۰۰ هزار میلیارد ریال از آن مربوط به انتشار اوراق جدید برای بازپرداخت اصل و سود اوراق سرسید شده در سال ۱۳۹۹ و مابقی آن مربوط به سود و کارمزد و هزینه‌های انتشار اوراق بدهی دولتی است. نکته قابل توجه دیگر این است که برای اوراق منتشر شده جهت بازپرداخت اصل و سود اوراق سرسید شده در سال ۱۳۹۹، منابع ۱۰۰ هزار میلیارد ریالی در واگذاری دارایی‌های مالی در نظر گرفته شده، در حالی که برای ردیف متناظر آن در سمت مصارف عدد ۱ درج شده است. به این ترتیب ۱۰۰ هزار میلیارد ریال دیگر از کسری بودجه دولت به این شیوه پنهان شده است. ترکیب منابع و مصارف عمومی دولت در جدول ۱۱ نشان داده شده است.

جدول ۱۱ - ترکیب منابع و مصارف عمومی دولت در لایحه بودجه ۱۳۹۹ (هزار میلیارد ریال - درصد)

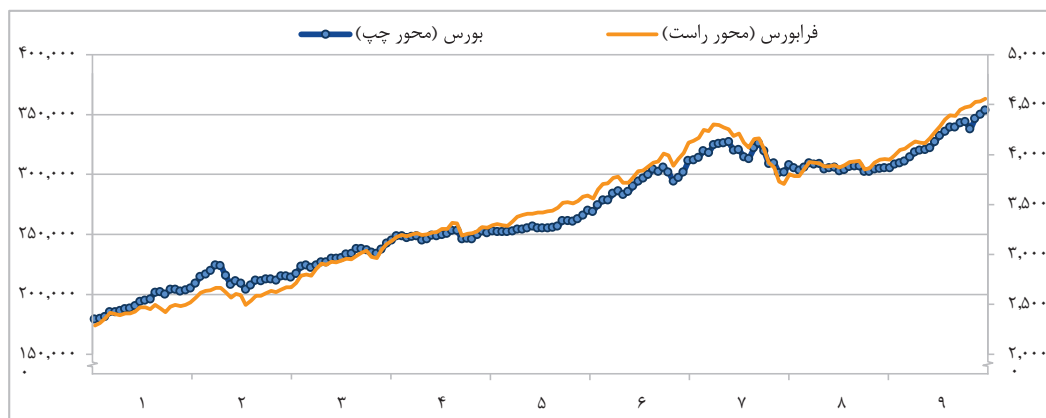
مصارف عمومی				منابع عمومی			
رشد نسبت به قانون ۱۳۹۸ (قبل از اصلاحیه)	سهم از کل مصارف عمومی	لایحه ۱۳۹۹		رشد نسبت به قانون ۱۳۹۸ (قبل از اصلاحیه)	سهم از کل منابع عمومی	لایحه ۱۳۹۹	
۴/۲	۷۵/۸	۳,۶۷۲/۳	هزینه‌ها (جاری)	۹/۲	۵۳/۹	۲,۶۱۰/۵	درآمدها (جاری)
۱۶/۳	۲۳/۴	۱,۱۳۴/۴	جبران خدمات کارکنان	۱۳/۰	۴۰/۲	۱,۹۵۰/۰	درآمدهای مالیاتی
۳/۶	۵/۴	۲۶۲/۸	استفاده از کالاها و خدمات	۱۰/۸	۶/۳	۳۰۵/۱	درآمدهای حاصل از مالکیت دولت
-۹۲/۸	۰/۰	۰/۱	هزینه‌های اموال و دارایی	۱۰/۴	۲/۳	۱۱۲/۷	درآمدهای حاصل از فروش کالا و خدمات
-۷۳/۴	۰/۶	۳۱/۱	یارانه	-۳۱/۴	۱/۲	۵۶/۵	درآمدهای حاصل از جرایم و خسارات
-۱۶/۶	۱/۲	۶۰/۳	کمک‌های بلاعوض	-۹/۱	۳/۸	۱۸۶/۲	درآمدهای متفرقه
۲/۱	۲۷/۰	۱,۳۰۶/۴	رفاه اجتماعی				
۶/۳	۱۸/۱	۸۷۷/۳	سایر هزینه‌ها				
-۶/۴	-	-۱,۰۶۱/۸					تراز عملیاتی
۵/۲	۱۴/۵	۷۰۳/۶	تملك دارایی‌های سرمایه‌ای	-۳۷/۶	۲۰/۴	۹۸۸/۴	واگذاری دارایی‌های سرمایه‌ای
۳/۴	۱۰/۴	۵۰۴/۵	ساختمان	-۶۸/۴	۱۰/۰	۴۸۳/۰	منابع حاصل از نفت و فرآورده‌های نفتی
۱۴/۹	۲/۱	۱۰۰/۳	ماشین آلات و تجهیزات	۱۰۰/۳	۱۰/۲	۴۹۵/۵	منابع حاصل از فروش اموال منقول و غیرمنقول
۶۵/۵	۰/۰	۱/۶	سایر دارایی‌های ثابت	۰/۰	۰/۲	۱۰/۰	منابع حاصل از واگذاری طرح‌های عمرانی
-	۰/۰	۰/۱	استفاده از موجودی انبار				
-۷۸/۹	۰/۰	۰/۱	اقلام گرانبها				
۱۵۰/۳	۰/۱	۶/۷	زمین				
۱/۷	۱/۹	۹۰/۴	سایر دارایی‌های تولید نشده				
-۶۸/۹	-	۲۸۴/۸					تراز سرمایه‌ای
۶۰/۱	۹/۷	۴۷۰/۰	تملك دارایی‌های مالی	۱۴۴/۲	۲۵/۷	۱,۳۴۷/۰	واگذاری دارایی‌های مالی
-۳۶/۱	۰/۶	۲۷/۸	اعتبارات موضوع واگذاری سهام	۸۶/۰	۱۶/۵	۸۰۰/۰	فروش و واگذاری انواع اوراق مالی اسلامی
۸۲/۷	۸/۳	۴۰۰/۱	بازپرداخت اصل اوراق مالی	۰/۰	۰/۰	۰/۵	استفاده از تسهیلات خارجی
-	۰/۰	۱/۶	بازپرداخت اصل تسهیلات بانکی	-۳۸/۷	۰/۳	۱۳/۱	دریافت اصل وام‌ها
-	۰/۰	۱/۱	تعهدات پرداخت نشده سال‌های قبل	۱۴۵/۷	۲/۴	۱۱۴/۹	واگذاری شرکت‌های دولتی
۳۹/۴	۰/۸	۳۹/۵	بازپرداخت اصل وام‌های خارجی و تعهدات	۵۳/۰	۰/۳	۱۲/۵	برگشتی پرداخت‌های سال‌های قبل
					۶/۲	۳۰۲/۱	استفاده از صندوق توسعه ملی
				۰/۰	۰/۱	۴/۰	حاصل از سایر واگذاری‌ها
۲۵۷/۶	-	۷۷۷/۰					تراز مالی

۷. بازار سرمایه

خریداری شده قصد خروج از بازار را داشتند و به شرایط بی ثبات بازار دامن زدند. با این حال شرایط اصلاحی بازار در کمتر از یک ماه به پایان رسید، به طوری که در آبان ماه برآیند نوسان‌های شاخص مثبت بود. در آذرماه دوباره رونق به بازار سرمایه بازگشت و روند رشد چشمگیر شاخص از سر گرفته شد. در یک ماه انتهایی پاییز ۱۳۹۸ بورس ۱۶/۱ درصد و فرابورس ۱۵/۴ درصد عایدی برای سرمایه‌گذاران خود به ارمغان آوردند. در آخرین روز کاری پاییز ۱۳۹۸، شاخص بورس به ۳۵۴ هزار واحد و شاخص فرابورس به ۴ هزار و ۵۰۰ واحد رسید تا به ترتیب ۱۰۱/۳ درصد و ۱۰۶/۶ درصد رشد را نسبت به انتهای سال گذشته تجربه کرده باشند. روند تغییرات شاخص بورس و فرابورس در نمودار ۶ قابل مشاهده است.

بازار سرمایه کشور پس از رشد قابل توجهی که در نیمه نخست سال جاری داشت، تقریباً از هفته دوم مهرماه با افتی فراگیر روبه‌رو شد و وضعیت قرمز اکثر نمادهای بورسی، بسیاری فعالین بازار را درباره شروع اصلاح شاخص برای یک دوره بلندمدت نگران کرد. در کمتر از نه روز کاری (از ۲۱ مهرماه) شاخص بورس افت ۷/۰ درصدی و در کمتر از ۱۵ روز کاری (از ۸ مهرماه) شاخص فرابورس افت ۱۳/۸ درصدی را تجربه کرد و شرایط سختی را به خصوص به سرمایه‌گذاران تازه وارد تحمیل نمود. این وضعیت مقارن شده بود با استقبال خیل عظیمی از سرمایه‌گذاران خرد که با دیدن سوددهی بازار سرمایه در شش ماه ابتدایی سال، قصد ورود و سرمایه‌گذاری در این بازار را داشتند. این نوع سرمایه‌گذاران با مشاهده اولین نشانه‌های افت در سهام

نمودار ۶- شاخص کل بورس اوراق بهادار تهران و فرابورس ایران در نه ماهه نخست سال ۱۳۹۸

مأخذ: سایت اینترنتی بورس اوراق بهادار تهران، قابل دسترسی در <http://new.tse.ir> و فرابورس ایران، قابل دسترسی در <http://ifb.ir>

تهران نیز در انتهای پاییز به رقم قابل توجه ۱۳,۰۰۰ هزار میلیارد ریال نزدیک شد که حدود ۱۱۸ درصد بیشتر از زمان مشابه سال قبل است. حجم و ارزش معاملات هم در این مدت رکوردهای جدیدی را به جا گذاشتند. در سه فصل ابتدایی سال جاری بیش از ۷۱۳ میلیارد سهم تنها در بازار اوراق مالکیتی به معامله رسید که ارزش آن بالغ بر ۲,۴۴۹ هزار میلیارد ریال بود و ۱۴۰/۶ درصد نسبت به مدت مشابه سال گذشته رشد داشت. با لحاظ کردن ارزش معاملات بازار اوراق بدهی (۶۳/۵ هزار میلیارد ریال)، اوراق مشتقه (۱/۶ هزار میلیارد ریال) و صندوق‌های قابل معامله (۱۸۰/۳ هزار میلیارد ریال)، ارزش معاملات نه ماهه بورس به رقم قابل توجه ۲۶,۶۹۵ هزار میلیارد ریال رسید که ۱۳۲/۹ درصد رشد داشته است. در این بین بازار اوراق بدهی تنها بخشی از بورس بود که ارزش معاملات آن در مقایسه با مدت مشابه سال گذشته با افت رو به رو شد.

جدول ۱۲ برخی شاخص‌ها و آمارهای مهم بورس اوراق بهادار تهران را نشان می‌دهد.

بورس اوراق بهادار تهران در سه فصل ابتدایی سال با افت سرعت رشد شاخص کل همراه بود و نرخ رشد آن از ۳۳/۵ درصد در بهار به ۲۸/۶ درصد در تابستان و ۱۷/۲ درصد در پاییز رسید. شاخص کل هم‌وزن که تمام سهام‌های بورسی را (بدون توجه به وزن و اندازه آنها) یکسان در نظر می‌گیرد نیز روند مشابهی را البته با کاهش محسوس‌تر طی کرد و نرخ رشد آن از ۷۰/۶ درصد در بهار به ۲۷/۴ درصد در پاییز رسید. هر چند افزایش شاخص هم‌وزن به مراتب بیشتر از شاخص کل بوده، اما افت سریع‌تر نرخ رشد آن می‌تواند حاکی از کاهش رشدهای هیجانی در سهام‌های کوچک‌تر و روند بازگشت توجه به نمادهای بزرگ‌تر بازار باشد. در مقایسه شاخص مالی و شاخص صنعت مشخص می‌شود که در یک سال اخیر به طور متوسط سهام گروه مالی و بانکی به نسبت شرکت‌ها و کارخانه‌های صنعتی پربازده‌تر بوده است. این دو شاخص در نه ماه نخست سال جاری به ترتیب ۱۱۱/۸ درصد و ۹۶/۶ درصد و در یک سال منتهی به انتهای پاییز به ترتیب ۱۷۲/۷ درصد و ۱۴۱/۲ درصد رشد داشته‌اند. ارزش بازار بورس اوراق بهادار

جدول ۱۲- برخی شاخص‌ها و آمار مهم بورس اوراق بهادار تهران

شاخص صنعت	انتهای دوره				در طول دوره		
	شاخص مالی	شاخص کل	شاخص کل هم‌وزن	ارزش بازار	ارزش معاملات کل	ارزش معاملات سهام	حجم معاملات سهام
	(هزار واحد)	(هزار واحد)	(هزار واحد)	(هزار میلیارد ریال)	(هزار میلیارد ریال)	(هزار میلیارد ریال)	(میلیارد سهم)
نه ماهه نخست ۱۳۹۸	۳۱۶/۲	۴۳۴/۸	۲۵۴/۰	۱۲,۹۱۵/۶	۲,۶۹۴/۹	۲,۴۴۹/۶	۷۱۲/۳
نه ماهه نخست ۱۳۹۷	۱۴۱/۲	۱۷۲/۷	۱۵۶/۱	۵,۹۲۴/۳	۱,۱۵۷/۱	۱,۰۱۸/۲	۳۶۷/۵
درصد تغییر	۱۲۳/۹	۱۵۱/۷	۱۲۶/۸	۱۱۸/۰	۱۳۲/۹	۱۴۰/۶	۹۴/۱

مأخذ: بورس اوراق بهادار تهران، گزارش فصلی ماهانه بازار، شماره‌های مختلف

۸. سایر تحولات

برای خودروهای شخصی سهمیه‌ای معادل ۶۰ لیتر بنزین معمولی ۱۵ هزار ریالی در هر ماه در نظر گرفته شد. البته سهمیه خودروهای دوگانه‌سوز، تاکسی‌ها، وانت‌های کم‌مصرف و پرمصرف و آمبولانس‌ها متفاوت است.

یکی از مهمترین تحولات اقتصادی-اجتماعی پاییز ۱۳۹۸، افزایش قیمت بنزین بود. اواخر آبان‌ماه سال جاری قیمت بنزین معمولی از ۱۰ هزار ریال در هر لیتر به ۳۰ هزار ریال در هر لیتر و قیمت بنزین سوپر از ۱۲ هزار ریال در هر لیتر به ۳۵ هزار ریال افزایش یافت، اگرچه

جدول ۱۳- منابع و مصارف هدفمندی یارانه‌ها (هزار میلیارد ریال - درصد)

رشد نسبت به قانون ۱۳۹۸	لایحه ۱۳۹۹	مصارف	بخش مربوط	رشد نسبت به قانون ۱۳۹۸	لایحه ۱۳۹۹	منابع
۴/۷	۱۰۰/۹	عوارض و مالیات بر ارزش افزوده فرآورده‌های نفتی	پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی	۶۹/۰	۷۷۰/۷	فروش داخلی فرآورده‌های نفتی
۳۳/۳	۲۰/۰	عوارض توسعه، نگهداشت و نوسازی خطوط لوله انتقال انرژی، تأسیسات و انبارهای فرآورده‌های نفتی	فروشنده‌های نفتی	۱۰۴/۱	۸۸۸/۰	صادرات فرآورده با کسر تفاوت خوراک تحویلی و فرآورده‌های دریافتی از پالایشگاه‌ها
-۵/۴	۱۰۴/۶	هزینه حمل، توزیع و فروش فرآورده‌های نفتی		۲۶/۰	۳۰۹/۶	فروش داخلی گاز طبیعی با احتساب عوارض گازرسانی و مالیات ارزش افزوده
۹۵/۱	۸۰/۰	بازپرداخت تعهدات طرح‌های بهینه‌سازی مصرف انرژی، گازرسانی، جمع‌آوری گازهای همراه و مشعل	نفت	۱۱/۱	۲۴۳/۸	فروش برق به مشترکین با احتساب عوارض و مالیات بر ارزش افزوده
۱۰۱/۷	۲۲۰/۳	سهم شرکت نفت از فروش داخلی و صادرات فرآورده و خوراک پتروشیمی‌ها		-۷۶/۱	۴/۳	سوخت نیروگاه‌ها
۵۵/۴	۲۳/۷	عوارض و مالیات بر ارزش افزوده گاز طبیعی		-۷/۲	۳۱/۰	فروش آب
۵۴/۷	۲۶/۴	عوارض گازرسانی		-	۲۵۹/۹	خوراک میعانات گازی پتروشیمی‌ها
-۶۸/۰	۳/۵	کارمزد جایگاه‌های سی‌ان‌جی و اجرای ایمن‌سازی آنها	گاز			
۳۶/۴	۱۲۸/۳	هزینه‌های تولید، انتقال، توزیع و فروش گاز طبیعی				
۰/۰	۰/۶	پرداختی به آموزش و پرورش بابت هزینه گاز مدارس				
۱/۹	۱۸/۴	عوارض و مالیات بر ارزش افزوده برق				
-	۰/۰	عوارض توسعه برق				
۰/۰	۰/۳	پرداختی به آموزش و پرورش بابت هزینه برق مدارس				
-۸۷/۵	۰/۴	مالیات و عوارض بهای سوخت نیروگاه‌ها	برق			
-۷۵/۹	۳/۶	بازپرداخت تعهدات وزارت نیرو بابت نیروگاه‌های سیکل ترکیبی				
۱۲/۰	۲۲۵/۰	هزینه تولید، انتقال، توزیع و فروش و خرید برق (نیروگاه خصوصی و واردات)				
-۷/۳	۳۰/۹	هزینه تولید، انتقال، توزیع و فروش آب	آب			
۰/۰	۰/۱	پرداختی به آموزش و پرورش بابت هزینه آب مدارس				
مصارف هدفمندی						
۴/۱	۴۲۸/۰	پرداخت یارانه نقدی و غیرنقدی خانوارها				
۸۵/۱	۱۵۵/۵	کاهش فقر مطلق				
۶/۱	۵۲/۰	بخش سلامت				
۹۶/۹	۱۲۱/۰	یارانه نان و خرید تضمینی گندم				
-	۳۱۰/۰	اجرای طرح معیشتی خانوارها	مصارف هدفمندی			
-	۴/۰	تغذیه و امور رفاهی دانشجویان				
-	۱۰۲/۰	تولید و اشتغال، حمل و نقل ریلی، مسکن و نهاده‌های کشاورزی				
۱۶۱/۰	۵۵/۳	سایر اهداف قانون هدفمندی و قانون برنامه ششم توسعه				
-	۲۹۲/۵	سایر مصارف دستگاه‌ها و متفرقه				
۱۴۲/۶	۱،۵۲۰/۳	جمع مصارف هدفمندی				
۷۸/۱	۲،۵۰۷/۳	کل مصارف		۷۸/۱	۲،۵۰۷/۳	کل منابع

مأخذ: لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ و قانون بودجه سال ۱۳۹۸

فرآورده‌های نفتی را معادل ۷۷۰/۷ هزار میلیارد ریال در نظر گرفته است که ۳۱۴/۸ هزار میلیارد ریال بیشتر از رقم در نظر گرفته شده در قانون بودجه سال ۱۳۹۸ است. در سمت مصارف هدفمندی نیز معادل ۳۱۰ هزار میلیارد ریال برای اجرای طرح معیشتی خانوارها (بازتوزیع منابع حاصل از افزایش قیمت بنزین) در سال ۱۳۹۹ در نظر گرفته شده است. در جدول ۱۳ منابع و مصارف هدفمندی پارانه‌ها در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ نشان داده شده است.

طبق اطلاعیه شرکت ملی پخش فرآورده‌های نفتی، متوسط مصرف بنزین از ابتدای سال ۱۳۹۸ تا پایان روز ۲۳ آبان‌ماه این سال (قبل از اجرای افزایش قیمت بنزین) حدود ۹۸ میلیون لیتر در روز بوده است، در حالی که در ۱۰ روز ابتدایی پس از اجرای این طرح، این رقم به ۷۹ میلیون لیتر در روز کاهش یافته است. از این رقم اگرچه نمی‌توان استنباط مناسبی از متوسط مصرف روزانه بنزین کشور در ماه‌های پایانی سال ۱۳۹۸ یا متوسط مصرف روزانه بنزین کشور در سال ۱۳۹۹ داشت، اما با تعمیم دادن این میزان مصرف روزانه به ماه‌های پایانی سال ۱۳۹۸ و پس از آن و همچنین در نظر نگرفتن پارانه پنهان اختصاص یافته به بنزین‌های سهمیه‌ای، اگر قیمت بنزین صادراتی ایران را با لحاظ نرخ دلار ۱۳۰ هزار ریالی، حدود ۶۰ هزار ریال در هر لیتر در نظر بگیریم، می‌توان برآورد کرد که پارانه پنهان بنزین همچنان حدود ۲/۴ هزار میلیارد ریال در روز است. پارانه پنهان بنزین به طور سالانه تقریباً برابر است با حجم اوراق بدهی که قرار است دولت در سال ۱۳۹۹ منتشر کند. این در حالی است که این رقم تنها بخشی از کل پارانه پنهان پرداختی در طول یک سال است که عمدتاً نصیب دهک‌های ثروتمندتر جامعه می‌شود و قشر محروم از آن بی‌بهره‌اند.

به این ترتیب علاوه بر نظام چندنرخ‌ی ارز، مجدداً نظام چندنرخ‌ی بنزین در کشور اجرا شده است. مسلماً تکرار یک سیاست نتیجه متفاوتی را به همراه نخواهد داشت. این در حالی است که پیش از این دولت به دلیل بروز فساد در نظام دو نرخ‌ی بنزین، نسبت به حذف آن و یکسان‌سازی قیمت بنزین اقدام کرده بود. علاوه بر وجود ظرفیت فساد در طرح فعلی، همچنان می‌توان به معایبی از قبیل عدم آزادسازی قیمت بنزین و تحمیل ناگزیر شوک افزایش قیمت بعدی به دلیل تورم انتظاری سال‌های آینده، عدم حذف انگیزه‌های قاچاق به دلیل وجود اختلاف زیاد قیمت بنزین در ایران و سایر کشورها (به ویژه کشورهای همسایه) حتی پس از افزایش قیمت کنونی، اختصاص پارانه به افراد بهره‌مند از خودروهایی بیشتر (همچون گذشته)، ابهام در شیوه بازتوزیع منابع حاصل‌شده (چه به صورت دائمی و چه به صورت موقت) و ابهام در تأثیر آن بر رفع کسری بودجه دولت و از همه مهمتر، عدم همراهی مردم با این طرح به دلیل همراه‌نشدن منافع افزایش قیمت بنزین با منافع عموم مردم به دلیل بازتوزیع غیرشفاف اشاره کرد. بنابراین هر چند ادامه روند توزیع بنزین با قیمت‌های قبلی بار مالی زیادی را به شکل غیربهبینه و ناصحیح به بودجه دولت وارد می‌کند و افزایش قیمت آن اجتناب‌ناپذیر بود، مکانیزم افزایش فعلی به نوعی تکرار اشتباه‌های گذشته محسوب می‌شود و نه تنها مزایای بالقوه طرح را از بین می‌برد، بلکه مشکلات جدیدی را به همراه دارد.

متأسفانه به طور منظم آمار شفاف‌ی از میزان مصرف روزانه بنزین در کشور منتشر نمی‌شود. به همین دلیل نمی‌توان به طور مستقل برآورد مناسبی از منابع حاصل از افزایش کنونی قیمت بنزین ارائه داد. دولت در لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ منابع حاصل از فروش داخلی

گزارش فصلی تحولات اقتصاد ایران | شماره ۱۷ | دی ۱۳۹۸

تهیه شده در مدیریت تحقیقات اقتصادی بانک خاورمیانه
کارشناسان: فرشید اسلامبولچی، حسین سلطان آبادی و محمد کوثری

طراح ساختار بصری: حنا ننه نیازمند
گرافیکست و صفحه آرا: میترا دهقانی

ساختمان ادارات مرکزی بانک خاورمیانه

تهران، خیابان احمد قصیر (بخارست)، نبش خیابان پنجم، شماره ۲

دورنگار: ۱۰۹۵-۸۸۷۰

تلفن: ۸۰۰۰-۴۲۱۷

کد پستی: ۱۵۱۳۶۴۵۷۱۷

صندوق پستی: ۴۴۴۵-۱۵۸۷۵

www.middleeastbank.ir

info@middleeastbank.ir